

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU

KASVATUSTEADUSLIK

AJAKIRI

P. AMBUR. Avalikkudest raamatukogudest // **R. TABA.** Muinasjutt kasvatusvahendina // **J. H. KADASTIK.** Kasvatavast kooliühiskonnast // **B. REA.** Lindude talvise toitmise kasvatuslik väärtus // **E. MARKUS.** Inimese tahteline tegevus geograafias // **KOOLIUUENDUSNURK** — **O. ROOTSI.** Koolikoti korrashoid // **KIRJANDUSE ARVUSTUSI JA ÜLEVAATEID** — Joh. Käis. Sügisesest loodusest. Kodumaa looduseande. Loomade elust. Kevadisest loodusest. — **A. LINT** // **VALISMAILT** — Keskhariduse korraldus Saksamaal // **KROONIKA.**

Iga uus päev toob

uudiseid

tellige veel täna

„UUS EESTI“

ja Teile tuakse igapäev koju uudiseid kogu maailmast.

„UUS EESTI“ maksab Kr. 9,50 poolaastas ehk 5,3 senti üksiknumber

— „ — „ 5.— veerandaastas „ 5,6 „ „

— „ — „ 1.80 üks kuu „ 6,0 „ „

Üksiknumbrina ostes maksab „UUS EESTI“ 7 senti.

K. K. Ü. „TÖÖKOOLI“

kirjastusel on ilmunud

uus *õppevahendeid* *koolidele*

Eesti taimestiku sarjas: Õunapuu,
magun ja põldsinep. Hind à Kr. 3.—

Matemaatika õpetajaile

Numeratsiooni tabel. Hind Kr. 5.—

Joonistuse ja käsitöö õpetajaile

Värvide kooskõla tabelid 2 tk. à Kr. 5.—

Lähemal ajal ilmub

Kalad, 7 tabelit

K. K. Ü. „Töökool“

Tallinn, Pärnu mnt. 28

Rakvere, Tallinna t. 24

Templitööstus

„PERFEKT“

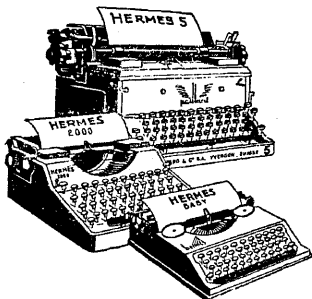
J. Lään ja O. Kasemets

Tallinn, Vene 13. Tel. 437-16

Valmistab kiiresti ja maitsekalt kõiksuguseid kummi- ja metalltempleid ja pitsateid

Koolidele erisoodustus

Parimate euroopa ja ameerika vabrikute kirjutusmasinate pealadu

Mudelid kr. 150.— alates

O.-Ü. „SYSTEMA“

Tallinn, Lai 9. Tel. 430-09

Nõudke prospekte ja ostukohustuseta demnstratsiooni

Kõige maitavamad toidud ja küpsised valmistate tarvitades

taimevõid

„ASTA“

Saada kõigis toiduainete- ja delikaatesskauplustes

Taimevõitehas

„OLIVIA“

Tallinn, Volta t. 3. Tel. 431-97

LUMIVALG

PAREM
PESEMISVAHEND

SUUR PAKK 20 SENTI, VÄIKE PAKK 15 SENTI

KASVATUS

Eesti Õpetajate Liidu kasvatusteaduslik ajakiri

Nr. 9

November 1938

20. aastakäik

P. AMBUR

Avalikkudest raamatukogudest¹⁾).

Suurimaiks vaimseiks varaaiteks on raamatukogud, kuhu on talletatud kõigi rahvaste geniaalsemate ja targemate inimeste mõtteid rohkem kui ükski meist neid jõuab sealt oma eluaja jooksul ammutada.

Eesti Vabariigis on suurimaks raamatukoguks Tartu Ülikooli raamatukogu umbes 700 000 köitega. Sellele järgneb „Eesti Rahvuslik Arhiivraamatukogu“ Tartus umbes 140 000 köitega. Need mõlemad on eri ülesannetega kogud ning seisavad eesjoones teaduslikkude uurijate käsutuses.

1925. aasta 1. jaanuarist hakkas meil kehtima avalikkude raamatukogude seadus, mis tegi valdadele, alevitele ja linnadele kohuseks asutada ning ülal pidada raamatukogusid niisugusel arvul, et need oleksid kättesaadavad kõigile kogukonna kodanikkudele. Sellised omavalitsuste poolt asutatud ja ülalpeetavad raamatukogud moodustavad üle riigi avalikkude raamatukogude võrgu ning neist on raamatute tarvitamine kõigile omavalitsuse piirkonnas elavaile kodanikele vaba ning tasuta. Ainult köitekuludeks võetakse väikest maksu. Selliseid avalikke raamatukogusid oli Riigi Statistika Keskbüroo kõige värskemal andmeil 31. III 1937. aastal üle riigi 724, nendest maal 683 ja linnades 41 raamatukogu²⁾. Seda arvu ei saa pidada veel küllaldaseks, sest tegelikult peaks maal avaliku raamatukogu tegevuspiirkond ühtimaligilähedale kooliringkonnaga. Talvel, lugemise hooajal, on maainimestel kõige tihedamad sidemed just koolidega. Algkoole

¹⁾ Eeloleva raamatunädala puhul asetame selle kirjutuse esikohäle.
Toim.

²⁾ Uute linnade avalikud raamatukogu on neis ja ka järgnevais arvu-des arvestatud koos maa andmetega, kuna vastavad kokkuvõtted on koostatud sellistena.

oli aga maal 1936./37. õppeaastal 1105. Seega peaks meie avalikkude raamatukogude võrk maal täienema veel 422 raamatukogu võrra. Kasvamise on aga väga visa. Nii on 1934./35. aasta vahel maale asutatud 4, 1935./36. aasta vahel 4 ja 1936./37. aasta vahel 5 avalikku raamatukogu. Loomulikult tuleb meil pidevalt uusi raamatukogusid juurde asutada. Peale valdade ümberkorraldamise tuleks asuda kohe ka avalikkude raamatukogude võrgu täielikule väljaarendamisele. See on üks tähtsamaid rahvahariduse korraldamise probleeme, mis lähemas tulevikus tuleb kiiresti ja otstarbekohaselt lahendada. Avalikkude raamatukogude asutamise kord on vastavas seaduses ja määrustes ette nähtud, mispärast pole meil selle juures vaja lähemalt peatuda.

On täiesti loomulik, et algkoolist ellu astuv noor peaks ennast edasi arendama ja täiendama sama kooli ringkonnas leiduva avaliku raamatukogu abil. Ja kuna meil valdav enamik rahvast jääb algkooli haridusega, siis on selle täiendamine iseseisva lugemise teel üks suuremaid rahvahariduslikke ülesandeid. Kuid praegusegi avalikkude raamatukogude võrgu tiheduse juures on raamatukogu viidud rahvale kaunis lähedale ning tehtud seal leiduvad teosed kodanikkudele kättesaadavaks. Neid võimalusi peaks kasutama iga edasipüüdlik inimene. Kahjuks pole see aga nii. 31. III 37 oli meie avalikkudel raamatukogudel lugejaid kõigest 114 564, s. o. 10,3% kogu rahvastikust (maal 8% ja linnas 15,8%). Seega pole iga kahe leibkonna kohta veel ühtki lugejat, sest 1934. a. rahvaloetluse andmeil oli meil 257 712 leibkonda. Kõige suurem oli lugejate protsent Tallinnas, kus see tõusis 24,7% ja kõige väiksem Tapal — 2,6%.

Rõõmustaval kombel on aga avalikkude raamatukogude lugejate arv järjekindlasti kasvanud. Näiteks 1927./28. aastal oli lugejaid 64 090 (5,9%, maal 5,8% ja linnas 6,0%); 1931./32. aastal 87 421 (7,9%, maal 8,0% ja linnas 7,7%); 1935./36. aastal 110 946 (9,9%, maal 7,7% ja linnas 15,4%). 1933./34. aastal hakkas lugejate arv kasvama eriti jõudsasti linnades, nii et sealne lugejate protsent ületab tunduvalt üleriigilise keskmise.

Samuti jõudsasti on kasvanud ka laenutatud raamatute arv. Kui 1927./28. aastal laenutati avalikkudest raamatukogudest üldse 1 317 428 raamatut, s. o. 120,8 teost iga 100 elaniku kohta või 20,5 teost iga lugeja kohta, siis oli see arv 1936./37. aastal 1 901 411, s. o. 170,2 raamatut iga 100 elaniku kohta või 16,6 raamatut iga lugeja

kohta. Neid arve ei saa meie pidada aga kuigi suureks, kuigi need ületavad näiteks Soome ja Norra vastavad arvud, kus 1936./37. aastal laenutati esimeses 137 ja teises 142 raamatut 100 elaniku kohta, kuna Taanis näiteks laenutati samal ajal 257 köidet iga saja elaniku kohta.

Meil tuleb teha veel palju selgitustööd, enne kui avalikkude raamatukogude kasutamine tõuseb vajalikule kõrgusele.

Seaduse järgi on avalikkude raamatukogude ülalpidajaks ja majanduslikkude kulude kandjaks kohalikud omavalitsused, kuid seaduse § 8 järgi ka „riigi poolt määratakse iga aasta eelarve korras avalikkude raamatukogude toetuseks vähemalt niisama suur summa kui omavalitsus on määranud raamatukogude tarvis eelmisel eelarve-aastal, kuid mitte üle 20 000 sendi ühele raamatukogule. Riigi poolt määratud summad lähevad ainult kirjanduse muretsemiseks.“

Seda võimalust kasutasid alguses väga paljud omavalitsused ja määrasid oma uutele äsjaasutatud raamatukogudele aastas toetust 200 krooni. Sel puhul saadi aastas 400 krooni kulutada kirjanduse muretsemiseks, millest piisas uudisteoste ostmiseks ning mõningal määral tagant järele vanemategi teoste soetamiseks. Nii kasvasid uued omavalitsuste raamatukogud jõudsasti ning läksid oma köidete arvuga mõne aastaga mööda palju vanemaist kohalikkudest seltside raamatukogudest, mis polnud võetud avalikkude raamatukogude võrku.

See hoogne areng kestis kuni kriisi-aastateni, millal riik ei suutnud enam täita seaduses ettenähtud kohustusi ja kärpis avalikkude raamatukogude toetussummasid. Omavalitsused olid sellest virgad võtma eeskuju. Nii langesid avalikkude raamatukogude toetussummad ja ühtlasi ka raamatukogude täienemine järsku. Kui näiteks 1928./29. eelarveaastal kulutati maaraamatukogudele üldse 122 400 krooni ja 1930./31. eelarveaastal veel 118 200, siis langes kulutus järsku 1931./32. eelarveaastal 78 400 kroonile, mis tasemel see püsis paar-kolm aastat. Tagasimineki oli peamiselt uute raamatute muretsemise, s. o. raamatukogude täienemise arvel.

Kord valmistatud pettumust on väga raske heaks teha. Veel raskem aga näib olevat avalikkude raamatukogude toetusi jälle uuesti üles viia endisele tasemele. Nende ülesviimine oleneb ju eesjoones omavalitsustest. Kui need hakkavad jälle määrama

suuremaid toetussummasid avalikkudele raamatukogudele, siis läheb sellele järele ka riik. Kui jällegi tekiks omavalitsustegelastes püüdlus saada riigilt oma raamatukogule toetust 200 krooni, mis on iga omavalitsuse piirkonda väljaspoolt 200 krooni eest vaimsete varade sissetoomine, mis jääb selle piirkonna kodanike kude kasutamiseks, siis vahest võiks loota uuesti raamatukogude toetussummade tõusmist endisele kõrgusele.

Seadusandja on nähtavasti meelega teinud avalikkude raamatukogude riiklikud toetussummad olenevaks omavalitsuste omast. Sellega on tahetud koputada omavalitsustegelaste kultuuri ja hariduspüüdlikkusele ning raamatusõbralikkusele. Kes oskavad vaimseid väärtusi hinnata ja nende soetamiseks on valmis ka ise kulusi kandma, nendele aitab ka riik heal meelel kaasa. Kes aga ei oska nendest hüvedest suurt lugu pidada ning katsuvad küsimusest üle saada ainult seaduse täitmise korras, määrates raamatukogudele ainult miinimumsumma, s. o. 2 senti hinge pealt, nendele aitab kaasa ka riik vastavalt vähem. Omavalitsuse tegelased peaksid oskama seda olukorda õieti hinnata ja võimalikult katsuma oma avalikkude raamatukogude toetussummad tõsta 200 kroonile. Selle summa saab mahutada ka kõige tagasihoidlikumasse eelarvesse. Et seda aga pole tehtud, on rohkem hea tahtmise ja arusaamise kui raha puudus. On küllalt omavalitsusi, kellel kaunis suured kapitalide reservid seisavad pankades, kuid avalikkudele raamatukogudele määratakse ikkagi ainult seaduses ettenähtud miinimumnorm. Nii ei varustata end vaimsete relvadega, milledega võidakse kindlustada kultuurilist iseseisvust.

Kahjuks ka „Raamatuaasta“ ei suutnud tõsta meie avalikkudele raamatukogudele kulutatud summasid endisele tasemele. Nii on Statistika Keskbüroo andmeil 1934./35. eelarveaastal kulutatud üldse maa avalikkudele raamatukogudele 89 908 krooni, 1935./36. eelarveaastal 86 269 krooni ja 1936./37. eelarveaastal 82 396 krooni, s. o. natuke üle kahe kolmandiku sellest, mis kulutati 1928./29. eelarveaastal. Neist summadest on läinud uute raamatute muretsemiseks vastavalt 55 190 kr.; 53 603 kr.; 52 633 kr. Me näeme siin järjekindlat tagasiminekut. On viimne aeg asuda seda tagasiminekut pidurdama, muidu võib kujuneda meie maa avalikkude raamatukogude seisukord katastroofiliseks ja avalikud raamatukogud eksisteerivad rohkem nimepidi. Nende rahvahariduslik väärtus langeb miinimumini.

Kuna varsti läheneb uute eelarvete koostamine, siis oleks omavalitsustegelastel viimne aeg võtta päevakorrale avalikkude raamatukogude toetussummade suurendamise küsimus. Eelarvesse tuleks võtta vähemalt 200 kr. iga raamatukogu kohta, mis teeks üldse 136 000 kr. 1936./37. eelarveaasta 39 764 kr. asemel. See summa teeks umbes 16—17 senti iga maaelaniku kohta. Kui nende arvestada juurde veel riigi- ja eraasutiste summad, siis saaksid avalikud raamatukogud end täiendada ka nende raamatutega, mis varemail aegadel jäänud summade puudusel muretsemata.

Suhteliselt on olnud meie seni avalikkudele raamatukogudele tehtud kulutused liigagi väikesed, kõigist summadest kokku umbes 20 senti 1 elaniku kohta. Soomes kulutatakse näiteks raamatukogudele 1 elaniku kohta üle 30 senti ja Taanis üle 80 senti.

Raamatukogude toetuste vähenemises on süüdi ka üksikud kirjastused, kes just kriisi aastail tõttasid kustutama oma külmunud laenusid ning nende kätteks Haridusministeeriumi kaudu läkitasid avalikkudele raamatukogudele riigi toetuse arvel ladudes seisvaid raamatuid, milledest juba raamatukogudes varem olid omal arvel muretsetud eksemplarid olemas. Selle üle pahasid väga paljud omavalitsuse tegelased ja ka avalikkude raamatukogude juhatajad. Loomulikult tähendas see teatud tagasiminekut, sest vähe leidis raamatukogusid, kus sel kujul antud dubletid olid tarvilikud. Nende köitmine võttis aga raamatukogudelt sellegi vähese raha, mis nad olid suutnud hankida muudest allikaist.

Kõigist takistustest hoolimata on avalikkudes raamatukogudes absoluutne raamatute arv kasvanud võrdlemisi jõudsasti, kuigi see pole suutnud sammu pidada jooksva kirjandusturuga ega tegelelike vajadustega. Kuid suhteliselt lugejate arvuga võrreldes on see kasv väike; kui näiteks 1928. aastal olid keskmiselt iga lugeja kohta 6 raamatut (maal 5,9 ja linnades 6,4), siis 1937. aastal oli iga lugeja kohta 7 raamatut (maal 9 ja linnades 5). Küllalt leidub veel kogusid, milledes pole kõiki Haridusministeeriumi poolt avalikkudele raamatukogudele esimeses järjekorras soovitatud teoseid. Eriti on see maksev just rakendus- ja populaarteaduslike raamatute kohta. Kui näiteks 1928. a. 31. III oli avalikkudes raamatukogudes üldse 380 462 köidet (maal 254 341 köidet), siis oli see arv 1937. a. samal ajal 827 054 köidet (nendest maal

569 150 köidet), s. o. keskmiselt 1142 köidet ühe kogu kohta (linnas 6290, maal 833 köidet), iga saja elaniku kohta aga ainult 74 köidet. Nii pole meil veel avalikkudes raamatukogudes iga Vabariigi kodaniku kohta $\frac{3}{4}$ raamatutki, millist arvu ei saa pidada mitte suureks.

Vahemärkusena olgu tähendatud, et „Raamatuaasta“ pole märgatavat mõju avaldanud avalikkude raamatukogude köidete arvu kasvule, nagu seda võis arvata eriti propageeritud raamatute annetamise tagajärjel. Kui näiteks 1930. ja 1931. aasta vahel suurenesid avalikud raamatukogud ümmarguselt 65 000 köite võrra, siis on need 1934. ja 1935. aasta vahel suurenenud ümmarguselt 55 000 köite võrra, 1935. ning 1936. aasta vahel ümmarguselt 47 000 köite võrra ja 1936. ning 1937. aasta vahel ümmarguselt 35 000 köite võrra. Seega ei suudetud „Raamatuaastal“ raamatuannetustega ka kogude aastast juurdekasvu tõsta enne kriisiaegsele tasemele. Oma kurvastuseks peame nentima aga raamatukogude kasvu järjekindlat tagasiminekut, mis on järjest vähenevate summade juures paratamatu.

Mis aga meid avalikkude raamatukogude juures praegu kõige rohkem mõtlema paneb, see on nende sisuline koostis. Raamatute valikuga pole meie avalikud raamatukogud kunagi hiilanud. Siin ei tahaks ma peatuda mitte niipalju üksikute raamatukogude sisulisel koostisel, kui juhtida tähelepanu just üldistele protsentuaalsetele suhteile üksikute raamatute liikide vahel.

Teatavasti on meie avalikes raamatukogudes maksev kümend-liigitus, s. o. raamatukogu on hõlpsamaks käsitluseks teoste sisu järgi jagatud kümnesse liiki: 0 — ilukirjandus, 1 — üldteosed, 2 — usu-, mõtte- ja kasvatusteadus, 3 — ühiskonna- ja õigusteadus, 4 — keele- ning kirjandusteadus ja kunst, 5 — matemaatika, loodus- ja arstiteadus, 6 — rakendusteadused, 7 — maade- ja rahvasteadus, 8 — ajalugu, 9 — lastekirjandus.

1937. a. statistiliste kokkuvõtete järgi on avalikes raamatukogudes 62,0% ilukirjandust (maal veel koguni 64,2%), 35,6% teaduslikku kirjandust, s. o. kõiki liike 1—8 kokku (maal 34,2%) ja 2,4% lastekirjandust — 9. liiki (maal 1,6%).

Need protsentuaalsed vahekorrad näitavad kogude sisustamisel äärmist ühekülgsust. Siit võib järeldada, et meie rahvas on ilma elukutseteta, ilma teaduslike ja praktiliste huvideta, kes loeb peamiselt ainult ilukirjandust. Meie teame, et eestlane on

võrdlemisi praktiliste kalduvustega, kes oma aega oskab otstarbekohaselt ning tulusalt kasutada. Miks teeb ta seda siis raamatulugemise juures teisiti ja loeb aina ilukirjandust? Kas siin pole süüdi mitte koolid ja ka raamatukogude juhatajad? Vahest nad pole osanud rahvast juhtida õieti lugema ja oma teadmisi täiendada ning oskusi värskendama populaarteaduslike ja rakenduslike teoste kaudu? Asjaomastes ringides tuleks see küsimus võtta põhjalikumale kaalumisele ja selgitamisele. Nii ei või lasta edasi areneda meie raamatukogundust, muidu on mõnekümne aasta pärast meie avalikud raamatukogud täidetud ainult ilukirjandusega ning teaduslikud teosed surutud sealt täiesti välja. Seda võib väita statistiliste andmete põhjal, sest alles 1928. aastal oli ilukirjanduse osatähtsus avalikkudes raamatukogudes 56,8%, teaduslike raamatute oma 40,4% ja lastekirjanduse oma 2,8% — seega on üheksa aasta jooksul ilukirjanduse osatähtsuse tõus 5,2%. Võiks oletada, et see olukord on tingitud meie raamatuturu üldisest seisukorrast ja haridusministeeriumi poolt avalikkudele raamatukogudele soovitatud raamatute nimestikust, mida pidevalt on avaldatud 1932. aastast (1929. a. ilmunud teoseist) peale alusena avalikkude raamatukogude täiendamiseks. Kuid see pole nii. Ilukirjandus moodustab meil üldse ilmuvaist teoseist umbes 25% (1928. a. 31%, 1934. a. 23,7% ja 1935. a. 25,2%).

Haridusministeeriumi poolt oli avalikkudele raamatukogudele soovitatud kuni 31. XII 37 üldse 1629 teost, neist 729 esimeses ja 900 teises järjekorras. Sisuliselt oli esimeses järjekorras soovitatud ilukirjandust 232 teost ehk 31,82%, teaduslikke (liike 1—8) 398 teost ehk 54,60% ja lastekirjandust (9. liik) 99 teost ehk 13,58%. Teises järjekorras soovitatud raamatuist oli ilukirjandust 319 teost ehk 35,44%, teaduslikke 486 teost ehk 54,00% ja lastekirjandust 95 teost ehk 10,56%. Seega on haridusministeeriumi poolt avalikkudele raamatukogudele soovitatud teoseist keskmiselt ainult 33,82% ilukirjanduslikud, kuna teaduslike teoseid on koguni 54,27% ja lastekirjandust 11,91%. Need arvud on sootuks lahku minevad avalikkude raamatukogude tegelikust koostisest.

Kõigest sellest tuleb järeldada, et meie avalikke raamatukogusid pole sisustatud küllalt asjatundlikult ega mitmekesiselt. Pole ära kasutatud meie raamatuturu üldisi võimalusi raamatukogude sisulise väärtuse ja mitmekülgsuse tõstmiseks täies ulatuses. Nii kogude juhatajad kui nende tegevuse järele valvajad

pole võtnud oma suurt ja vastutusrikast rahvahariduslikku ülesannet täie tõsiduse ega küllalt selge arusaamisega.

Loetud kirjanduste protsentarvud näitavad aga veelgi enam mõtlemapanevat pilti. Nii on 1936./37. tegevusaastal avalikkudest raamatukogudest lugeda võetud raamatud olnud 78,8% ilukirjandus, 18,2% teaduslikud teosed ja 3,1% lastekirjandus. Ka lugemises näeme järjekindlat ilukirjanduse tõusu ja teaduslike teoste tagasiminekut. Nii moodustasid näiteks 1927./28. aastal teaduslikud teosed laenatud raamatuist 21,4% ja 1934./35. aastal 20,0%. Ja huvitav on, et just maal on loetud rohkem ilukirjandust, nimelt 85,9% ja teaduslikku ainult 11,8%. Kõige suurem teadusliku kirjanduse lugeja on Tallinn — 25,6%, kõige väiksem linnadest Nõmme — 4,1%, kõige suurem maadest Võrumaa — 18,9% ja kõige väiksem Petserimaa — 8,5%.

Me võime märgata ka seda, kus on raamatukogud rikkalikumalt sisustatud teadusliku kirjandusega, seal loetakse seda ka rohkem. Näiteks maakondadest on Võrumaa avalikkudel raamatukogudel teaduslike teoste osatähtsus kõige suurem, nimelt 37,8%. Seal on loetud ka teaduslike teoseid maakondadest kõige rohkem — 18,9%, mis on 7,1% üle maa keskmise. Kuna Petserimaal loeti teaduslikku kirjandust kõige vähem, siis on seal kogudes selle osatähtsus ka kõige väiksem, nimelt 26,6%, seega 7,6% alla maa keskmise.

Lugupeetud avalikkude raamatukogude kasutajad, sisustajad ja juhtijad! Ülalesitatud arvud peaksid panema meid kõiki tõsiselt mõtlema. Kas meie rahval siis tõesti pole mingisugust teaduslikku või kutselist huvi, mille alal ta peaks ennast täiendama ja tahaks täiendada raamatute abil, et ta nii ülekaaluliselt loeb ainult ilukirjandust? Sellega ei taheta eitada ilukirjanduse suurt tähtsust rahvuslikus kasvatuses ja eneseharimistöös, vaid on juhitud tähelepanu selle liiga suurele osatähtsusele. Eneseharimine ega -kasvatamine pole mitte ühekülgne omaduste arendamine, vaid kõigekülgne ja harmooniline ning sisemist terviklust taotlev kava-kindel tegevus kõigi inimkonna kultuurväärtuste omandamisel.

Kuna avalikud raamatukogud on meil üheks tähtsamaks eneseharimise vahendiks ja rahvusliku kasvatusetöö teguriks, siis tuleks hoolitseda ka nende asutamise ja täiendamise ning sisustamise mitmekülgse eest erilise hoolega.

Kõige eelmise kokkuvõttena tuleb ütelda, et haridus- ja kultuurpoliitikas tuleb pöörata suuremat tähelepanu avalikkudele raamatukogudele, mis on koolist elluastunud noortele ja ka vana-
dele tähtsaks enesearendamise ja -täiendamise allikaks. Iga nüü-
disaja inimene omandab suurema protsendi oma teadmistest trüki-
sõna kaudu. Raamat on iga kodaniku eluteel tähtsam saatja, õpe-
taja, arendaja, elamuste- ja teadmistehulga täiendaja ning värskendaja. Kool annab raamatu kasutamiseks ainult vajalikke oskusi. Ükski inimene ei saa elus läbi ainult koolis õpitud teadmistega. Need ununevad ning vajavad järjest areneva elu ning teaduste tõttu pidevat värskendamist ning täiendamist raamatute kaudu. Diplomharitlaste produtseerimine, kes pärast kooli lõpetamist kaotavad kontakti raamatutega, pole kooli ülesanne. Meie hariduspoliitika peaks sellest hoiduma ja katsuma inimesi võimalikult rohkem ühendusse viia raamatutega.

Raamatu kultuurilist tähtsust on kõikjal kõrgelt hinnatud. Seda on nimetatud rahva vaimseks relvaks võitluses oma iseseisvuse ja rahvusliku olemasolu eest. Meilgi püstitati „Raamatu-aastal“ riigijuhtide poolt väga sügavamõtteline tähissõna „Relv ja raamat käsikäes“, mis tähendab raamatu suurt hindamist, eriti rahva enesekaitse ja teiste kultuurrahvaste peres väärilt püsimise seisukohalt.

Kuid meie teame, et ka kõige paremad relvad on siis kasutumatud, kui need roostetavad tarvitamatult ladudes, kui neid ei osatagi õieti ning otstarbekohaselt käsitleda. Iga relv, olgu see püss, suurtükk, tank või pommipilduja muutub alles õige ja oskusliku tarvitaja käes väärtuslikuks kaitsevahendiks.

Sama võime ütelda ka vaimse relva — raamatu kohta. Seni kui need seisavad ladudes kasutamatult, ei moodusta nad mingisugust vaimset kaitsejõudu. Ainult oskusliku tarvitaja käes muutuvad nad võimsaks kaitsevahendiks, suureks rahvuslikuks kultuurijõuks. Seepärast tuleb ka raamat viia igasse majja, nagu seda teiste relvadega on teinud „Kaitseliit“. Rahvas peab raamatut õppima samuti teadlikult ja oskuslikult kasutama kui iga teistki relva, mis on hädavajalikuks enesekaitse vahendiks. Sellest on tuletatud ka teine „Raamatuaasta“ püstitatud hüüdlause: „Raamat rahva sekka!“ On aeg asuda selle tõsisele teostamisele. Parimaks vahendiks ja õigemaks teeks selle väärtusliku märgusõna teostamiseks on raamatukogunduse arendamine.

Me peame: 1) arendama välja lõplikul kujul oma avalikkude raamatukogude võrgu, nii et igas kooliringkonnas asuks üks avalik raamatukogu.

2) Peame tunduvalt suurendama avalikkude raamatukogude toetusi, nii omavalitsuse kui ka riigisummade arvel, et raamatukogud saaksid end varustada tarvilikul määral kirjandusega.

3) Peame teadlikult ja asjatundlikult hoolitsema avalikkude raamatukogude sisulise koostise mitmekesisuse eest.

4) Peame pidevalt kasvatama raamatukogudele teadlikke lugejaid.

R. TABA

Muinasjutt kasvatusvahendina.

Muinasjutt, legend, müüt ja saaga on püsinud tänini väikelaste kirjandusele viivaks algteks. Nendes avarduv fantaasiaväli ja piltide käsituslaad vastab laste vaimuilma maitsele ning loob kujutelmi, kuhu püüavad laste vaimus võrsunud unistused. See osa elust, mis jääb kättesaadamatuks tegelikkuses, saavutatakse muinasjutu mõjul loodud kujutluses ning selles leitakse ka rahuldust.

Kasvatusteadus on püüdnud rakendada muinasjuttu kasvatuses teenistusse, otsides neis sobivat vormi vastavalt ajavaimule. Praegu võib märgata valikküsimuses vaidlust: kas pakkuda realistliku või romantilise sisuga muinasjutte. Tänapäeva masinaajastu pakub tuge realistidele. Lapse vaimse arenemise kujunemine peab toimuma tegelikule elule ettevalmistavas olukorras; tehnikaajajärk ei nõua kodanikelt fantaasiaküllust, romantilist tundemeelt ega muinasjuttude imeilma. Romantikud toetavad oma väiteid muistseile vaimupäranduse väärtusile, millega tahavad rõhutada tegeliku elu petlikkuse mõistmist ja pakkuda inimestele taandumisvõimalusi tundeilma igapäeva askeldusist. Need argumentid on samavanused muinasjuttudega. On öeldud varemgi ja öeldakse ka praegu, et muinasjutt pole üldse lastekohane, kuid pole vähe neid, kes ütlevad, et lapsed ei taha alati kuulda ainult lastest enestest, vaid meelsasti kuulavad jutte kangelasist, muinaslossidest, loomadest ja paljust muustki, mis arusaadav nende mõistusele. Mõlemas kaalutluses on tõtt. Esimene argument lähtub sellest, et kõigi rahvaste rahvaliteratuur on täiskasvanute looming,

mida on püütud kohandada lastele. Teine argument kinnitab, et lapse vaimus peitub ka täiskasvanute probleeme.

Tavaliselt jaotatakse jutte tunde alusel, eeskätt nende intellektuaalse sisu järgi kas lihtset või komplitseeritud vormi esile tõstes. Kuidas jutt osutub lapsele vastuvõetavaks oma põhivormilt, selle otsustab täiskasvanu intuitsioon ja tunnetus. Ei ole aga sugugi õige jutte klassifitseerida ainult vormi ja intellektuaalse sisu järgi, vaid sõnale „sisu“ tuleb anda mingi tabavam mõte: sisu all ei või mõista ainult pealiskaudset, faktilist jutu tähendust, vaid kõiki võimalikke sügavamaid tähendusi, mida lapse meel sealt võib leida. Psühholoogiliselt tuleb siin nentida kahesugust toetuspunkti: esiteks — lapse tundeolu olukorda teatavas vanuses, teiseks — jutu psüühilist tähendust. Jutu kooskõlastamine lapse käesoleva momendi psüühilise arenemisega ei ole raske. Uuem psühholoogia, eriti psühhoanalüüs jaotab inimese elu ajaliselts järgmistesse faasidesse:

0.—3.—5. aasta: kihuperiood, oraal- ja anaalerootilise tsooni primaat (esikoht);

5.—6. aasta: oidipuskompleks ja selle langus;

6.—12.—13. aasta: latentsusperiood; sublimeerumine;

14.—18. aasta: puberteet.

Selline jaotus on siiski liiga üldine ja oleks vajalik mingit uut, kus igasugune lapse psüühiline seisund tüübilisil vanusastmel oleks selgemini määritletud, seejuures aga jäädaks küllalt elasteks iga lapse individuaalsete iseärasuste arvestamisel.

Vaadeldes lapse psüühilist seisundit ja näiteks võttes tõsiseima faasidest — 5.—6. eluaasta vahemiku, mil toimub üleminek väikelapse-astmelt latentsusperioodi, leiame järgmisi vanusjärgu iseäralikke tundemärke:

1. oidipuskonflikt, selle kõrguspunkt ja lahendus,
2. latentsusperioodi sisseastumine;
3. mitmesugused kihuperioodi järeloomõjud;
4. ülimina tugevnemine;
5. „mina“ realiteedi kasvatamise väljaarenemine;
6. regressioon ja fikseerimise võimalused.

Vana ja uue kooli erinevusi mitmesuguste seisukohtade suhtes nende kuue punkti kohta võib kergesti eritella: vana kool ei tundnud väikelapse oidipussituatsiooni, seega jäi arvestamata oidipuskonflikt, selle tipp ja lahendus kasvatustöös kasutamatuks; samuti

juhtus „mina“ realiteedi kasvatamisega. Ka regressioonile ei pööratud mingit tähelepanu. Seevastu omistati erilist tähelepanu kihuperioodi järeelmõjudele, abistati peamiselt latentsusperioodi jõudmist ja ülimina tugevdamist. Uus kool taotleb vastupidiselt reaalselt mina-kasvatamist ja võtab koguni määrusena igasuguse mõeldava abistamise oidipuskonflikti võitmiseks, astub võitluse kihuperioodi päranduse vastu ja püüab igati toetada ülimina (moraalse tunnetuse) tugevnemist. Latentsusperioodi üleminekut püütakse sooritada võimalikult libedalt, hoidudes regressioonidest.

Jutustuste mõju lastele oleks nõ. mõõdetav nende ümberjutustamise viisiga, samalaadsete leidmisega ja neisse suhtumisega. Sellest suhtumisest võib edukalt järeldada kausaalsõltumust. See kujuneks umbes järgmiselt:

Võib kindlaks teha tõsiseid edusamme nõudmiste mõttes, mis toetavad latentsusperioodi jõudmist ja realiteedi kasvatamist (üleminek eelpool toodud p. 2-st ja 5-ndast); teiseks, teatav tagasimine regressioonides, korra unustatud kihude rahuldamisviisis ja selle fikseerimises (p. 6); kolmandaks, a) ülimina kujundamise (p. 4), b) kihuperioodi järeelmõju või c) oidipussituatsiooni konflikti tugeva mõjutamisega..

Pole ühtki last, kelle juures ei juhtuks konflikte või regressiooni võimalusi. Seega sobib antud skeem kõigi laste puhul, olgu nad neurootilised või terved ja oleks mõeldav teatava kasvatusprogrammi alusena.

Iga jutustus, mis edendab lapse üksipuha millist arenemisjärku, on väärtuslik. Marie Brieht toob näiteks Walt Disney filmijutukese „Kolmest väikesest seakesest“. Jutus esinevad laused „suur kui hunt“ jt. on psühhoanalüütilises mõttes kardetud kõikvõimas isa. Vanem vend võidab tema ja kõik on õnnelikud, eriti mõlemad nooremad vennad, kes küll pole vabanenud hirmust, mida jutu lõpp märgib, kus vanem vend neid nõögib hundi koputamist järgi aimates. Lapsed, kes seda jutukest kuulasid, olid viimseni vaimustatud. See on niisugune vanusjärk, kus vahekord vanemaisse kui ühte paari, olgu isa või ema suhtes, põhjalikult muutub. See jutuke kõites lapsi huumoriga, vähendades nende süütunnet, mis neil oli isa vastu. Lastel oli tegelikult jutu abil võimalus oma kurje tundeid isa vastu avaldada selle asemele juhtunud objekti kaudu, ja polnud rohkem tarviski, et seda üle elada. Noorem vend lausus hiljem teistele kaaskuulajaile: „Tead sa, mu isal on just hundi

hää!“ Isa arvas lapsi naljatavat ja lubas ennast hundi arvel lüüa ja tõugata. Selle etenduse lõppedes toimus rida identifitseerimisi isaga.

M. Briehl on jälginud üht nelja-aastast ja mõningaid nooremaid poisslapsi, kes seda juttu kuulasid hirmuga. Nende laste juures oli oidipuskompleks tõusu järgus. Hundist ehmumine varjas kõik muu ja hundi surm avaldas vähe mõju, sest lastel puudusid elamused oidipuskompleksi varjuvajumise kohta. Seepärast oli suur, kuri hunt nende hirmu ja häbi elavaks sümboliks. Olgu toodud veel üks näide lapselikust valesti arusaamisest, mis jutu möödudes tõendas, et kõik jutud ei aseta lapsi hirmuolukorda. Jutukene oli „Saabastega kassist“, kus kass murdis hiireks muundatud hiiglase. Juhuslikult juttu kuulav laps ei suutnud näiliselt süüd, mis seotud täieliku isa hävitamisega, taluda ja haaras seepärast vea meeldetuletamisest „hiiglane olla kassi murdunud“ — kinni. Lapse hirm isa pärast oli niivõrd tugev, et ta oleks tahtnud tema kui lapse mõistusest kaugelt üleolevat nalja vähendada.

Mulle isiklikult on jäänud hirmuäratav mälestus endisest valakoolist ühest piibliloo tunnist, kui õppisime käsku: „Mina, Issand, sinu Jumal, olen püha vihaga Jumal, kes vanemate patud nuhtleb laste kätte kolmandast ja neljandast põlvest saadik.“ Mul tekkis Jumalast kujutlus kui õige kurjast mehest, kes on suure jõu ja hirmsa vihaga, et võib igapähele anda vitsu, kes teevad pattu. Samas aga tekkis võrdkuju oma isaga, kes võis ka alati mind karistada, kui olin teinud midagi kurja. Mu enda jõud ei saanud isa ega Jumala vastu. Nad mõlemad olid ülivägedad mu kujutluses.

Me võime kujutella umbes samasuguse vägeva isa olevat kogu rahval, kes kord võib olla kuri, kord hea. Kurja isa kujutluses peitubki jõu kujutlus, mida rahvalegendid maalivad meie ette tegudele virgutamiseks. Seesuguse jõu olemust kasutab religioon südametunnistuse, psühhoanalüüs ülimina ja tavaline avalik kasvatus hea ja kuuleka riigikodaniku kasvatamise üheks tugipunktiks. Et lapse süütunne juhtunud eksisammude pärast selliste legendidega üles kohendatakse, selgub tõigast, et need lapsed, kel oidipuskompleksi lahendamine on viibinud, tunnevad hirmu kurjadest ja vägevatest meestest muinasjutte kuuldes. Pean tunnistama, et ülaltoodud käsuõppimine minule isiklikult tõi suuri hirmuelamusi. Eriti seepärast, et ma ei teadnud, kas isa patud on kõik nuheldud ja kas neist mõnda ei nuhelda kunagi minu kallal.

Hirm taevasttuleva ootamatu karistuse ootel oli äraarvamatu. Ma arvan, et mina polnud ainuke selle all kannataja klassis. Meie muistendeis leidub küllalt ainet, kus kurja valjult tasutakse, kuna headust mitmekordselt tänuvääristatakse. Niisuguste juttudega arendame lastes hingeliste konfliktide jätkumist, mis vastasel korral oleksid ehk vaibunud. Me võime kujutella hirmu, mida lapsed tunnevad oidipuskompleksist vabaneda püüdes. Kõik meie isad on olnud kord vägevad, kurjad ja head. Meie oleme lastena tundnud isa mõõtnatut vägevust ja võimu ja meist enestest kasvavad tulevikus samasugused. Laste identifitseerimistung oma vanematega kannab seda tunnet põlvest põlve edasi ja seepärast ärgem imestagem, et rahvas on säilinud sellelaadsed jutud ja et nad püsivad elavatena veel tänapäevalgi. Sel viisil säilib neurootiline element igavesti. Niisugused legendid ja muinasjutud ülipingutavad lapses psüühilisi konflikte ja hoiavad teravana vanemate ja lastevahelised konfliktid.

Teises liigis jutukesis leidub konflikti tunnuseid vähem, kuid psühhoanalüüsi seisukohast lähtudes peegeldub neis kihusoovide ja ülimina mõju vaheline võitlus. Muistendid on rahva raudvara, kuuludes täiskasvanute vaimuloomingusse. Nad kehastavad infantiilseid, täiskasvanute lahendamata probleemide ülejääki, neis nähtub kihuküllase, kuid seejuures möödunud kurja lapsepõlve tsenseerimist ja otsustamist; antud otsus on sageli ülemäära karm. Sellised muinasjutud kohendavad elevile lapse neurootilisi tendentse, lisades temas varemolevaile omalt poolt uusi.

Lapse elamused muinasjuttude kangelaste võitude puhul hiiglaste üle olenevad lapse vanusest ja psüühilisest seisundist. On isiklik konflikt võidetud, siis elab laps üle täiskasvanu emotsioone: rõõm isa hiiglasest võidusaamise puhul. Kestab aga veel oidipuskonflikt, siis võib rõõm muutuda mingiks süütundeks.

Moraliseerivad muinasjutud pole üldiselt mõistetavad üliminajuttudena. Paljud neist vastavad täiesti latentsusperioodi-ealistele lastele, appelleerides teadmatult nende kihudele. Sel ajajärgul hakkab lapses identifitseerimine täiskasvanute maailmaga. Kuid kihude suhtes on siiski teatud kontsessioonid tarvilikud. Pealeselle leidub muinasjutte, millest peegeldub teatav kasulikkuse püüe. Nii näeme neis heade inimeste erilist esiletõstmist, nagu rebase kavaluses vaimuka esinemise kiitmist. Võib oletada selliste muinasjuttude positiivset mõju latentsusperioodis olevaile lastele.

Kreeka saagadeilm moodustab omaette peatüki. Väikelapsele on nende sisu avamine üle jõu. Muinasjuttude sümboolika on vaikiv, tundedünaamika väga komplitseeritud. Intellektuaalselt on elamused väljaspool lapse vaimset tabavuspiirkonda. Kui nad kusagil mõjutavad lapse kujutlusilma, siis vaid selles, et äratavad tähelepanu oma salapärase sisu vastu.

Omaette müsteriumi lapse elus moodustab täiskasvanute seksuaalelu probleem. Laste keskel liigub selle kohta väga mitmesuguseid „teooriaid“, tänu intelligentsemate ja heasoovlike vanemate poolt antud käskudele selle küsimuse üle. Sellised laste-teooriad tuginevad bioloogilis-psühholoogilisele alusele ja jäävad püsima lapse täiskasvamiseni siis, kui lapse vaimne arenemine on takistatud lahendamata konfliktidega. Muinasjutud, saagad, müüdid ja legendid sisaldavad rikkalikult sellist infantiilset materjali. Tüüpiliseks esindajaks on ses suhtes jutukene „Hunt ja seitse kitsetalle“: sünd kõhu lahtilõikamise abil ja tiineks jäämine allaneelamise kaudu. Samuti Ateena sünd Zeusi peajast on teine samalaadne. Väikelastele on rahvasaagad ebasobivamad kreeka mütoloogiast. Nad on lastele suureks küsimärgiks, mis vaid suurendavad lapse teadmatu vaimuilmaga mahti, tekitavad tumedaks jääva sisuga lapses hirmukujutlusi ja aitavad seda koguni fikseeridagi.

Saagasid ja muinasjutte võib nende emotsionaalse sisu järgi rühmitada järgmiselt:

1. moraalsed (ülimina) jutud;
2. oidipus- ja kastratsioon- (genitaalsed) jutud;
 - a) konflikti tekitavad;
 - b) konflikti võitvad;
3. pregenitaalsed jutud;
 - a) kihulised;
 - b) polümorfselt perverssed;
 - c) humoristlikud.

Tõlkides muinasjutu sümboolikat, näeme, et osa neist aitavad võita psüühilist situatsiooni, teised aga toovad psüühilise lahenduse, tõrjudes tagasi neurootilise mõju. Mõningais puudub lapsega konflikt. Mõned aga on niivõrd laiält koormatud täiskasvanute intellektiga, et laps ei suuda mõista ega assimileerida, millest tekib mingi ebamäärane süütunne.

Muinasjutt enesest ei sisalda mingit neuroosi ega vastavaid häireid, küll aga täiendab niisuguste elamuste sisu, millest lapsed

näevad und või langevad öiste hirmuelamuste mõjuvusse. Kui jutte vestetakse lastele enne nende vastavat küpsemist, tugevdavad nad lapse hirmutunnet just niisuguste küsimuste esilekergitamisega, mis seotud lapse elu hädaohtu sattumisega (ärasöömine, tapmine, nõidumine jne.). Kõik see on lapsele reaalsem kui täiskasvanule. Tihti ütlevad lapsed nagu ärgates jutu lõpul: „See ei ole tõsi. See on muinasjutt.“ Laste kahtlus kinnitab meile tõelisust, mida lapsed tundsid jutustuse alul ja mis võis veelgi süveneda sideme loomisega tuttavate isikute või asjadega. Hilisemal ajajärgul, nii 11.—13. eluaasta vahel, on fantaasia ja tõelisuse piirjooned väga teravad. Kangelased, näit.: „Reisis maailma lõppu“ võivad olla sama tõenäolised kui kapten Byrd lõunanabal. Eriti tõenäolisteks kujunevad vanaemade ja ammede poolt edasi antud jutud, kes enamikus ise ka elavad üle fantastilisi tundeid.

Kasvatuse ülesandeks on plaanikindel lapse elu kujundamine vaimselt kui kehaliselt. Seepärast ei saa muinasjutte, millel on siiski väärikas ülesanne lapse fantaasia arendamisel, esitada juhuslikult ja momendimeeleolude sunnil. Paratamatult tuleb siingi esitavaid jutte enne sorteerida ja analüüsida ning arvestada kõigi esinevate situatsioonide mõjuvust kuulajaskonnale. Seal, kus muinasjutt, muidugi täiskasvanu kalkulatsioonide järgi, peaks pakuma mingit meelitust või eeskuju lapsele, leiab laps selles otsesest käsku järeletegemiseks.

Muinasjuttude mõju sõltub veel väga palju sellest, mis ajal, kus kohal ja millises ümbruses seda esitatakse. Hämar ruum, magamamineku aeg, vaikne tuba jne. ei jäta avaldamata erimõju kuulajasse-lugejasse. Meie oleme kõik lastena kuulnud jutte hundist, karust, õitselistest, voorivedajatest, rehepappidest ja oleme neid pahaaimamatult rääkinud oma lastele. Jututunnid langevad enamasti talveõhtu jõudetundidele õhtuses videvikus, mil vaimusilmis juttusaatvad varjupildid on väga virgad esile tulema. Niisugused vestlusmomendid on heaks kunstsöödaks öistele unenägudele, unesrääkimisile ja muile hirmuelamusile. Siin kohen-dame kunstlikult väikestes inimestes võrsuva närvilisuse kasvude mulda ning soodustame selle lopsakamat arenemist. Sageli tuntakse rõõmugi, kui noored kuulajad hirmust kokkutõmbunuina ootavad hiirvaikselt jutu lõppu. Vanemad on saanud uusi vahendeid laste lärmaka ja rahurikkuva tuju vaigistamiseks, hirmutades neid hundi tulekuga või rehepapi ilmumisega. Niisugused on aga halvad

kasvatavahendid ja nende mõju võib avalduda vastupidiselt lootusile.

Koolis ei mõju küll sellised jutud nii rabavalt, sest kuulajakond on vanem, jutustamine toimub päevases valguses, mil kõik kardetavad ahjutagusedki on nähtavad, ja kuulajate arv on suur. Juba nende füüsilise jõu liitumine julgustab aramaid põnevail silmapilgel ja üldse ei teki sellises miljöös nii tugevaid hirmukujutlusi. Kuid kodus võivad nõrgaverelised küllaltki kannatada õist rahutust. Koolis peab aga arvestama ühte lisaargumenti: lapsed tunnevad eneste keskel kartlikumaid ja nende arvel püütakse nalja teha neid hirmutades. On selleks loodud õppetunnis eeltingimusi, siis leidub selle soodustuse kasutajaid, eriti internaatides.

Nii ei saa sugugi leppida arvamusega, et muinasmaal õitsevad vaid ilusad lilled, kust valikuta võib noppida ja tuua laste jutulauale. Olgugi, et see on muinasjutt, olgugi, et kõik on vaid olematu, aga laste nägematu mõttelend leiab sealtki mürgist vilja, mis ei soodusta tema vaimset arenemist.

J. H. KADASTIK

Kasvatavast kooliühiskonnast.

Meie aeg nõuab igalt isikult viljakat tööd. Koolide ülesandeks ongi sellesuunaline kasvatus, mis arendaks õpilases enam usinust ja tahtejõulisust. Kuid see nõuab kasvatajailt endilt ka pingutavamat tööd. Kui meil vaieldi kord selle üle, kumb on lastekasvatuses mõjukam jõud, kas mees- või naisõpetaja, siis tegelik koolitöö ei tee siin vahet. Mõjukam on see, kel on paremad võimed ja omadused laste ühiselu organiseerimiseks.

Laste kasvatamine ei tohiks tugineda liiga rohketele käsklustele või keeldudele. Last peaks oskama asetada ellu, s. o. sarnasesse tingimusesse, kus ta näeb ja kuuleb üksnes head, kus on valitsemas kord ja puhtus, kus lahkus on nagu endastmõistetavaks normaaliks. Laste kasvamise ja arenemise paigaks on kodu, kool ja ühiskond. Ja kõigil arenemisastmeil on meie aja kasvatus ühiskondliku tendentsiga. Sellele paneb aluse juba meie sunduslik algkool, kus head ja kasvatavat mõju peab lapsele andma korralikult organiseeritud kooliühiskond. Juba kodus on hea, kui laps mitte üksikuna perekonnas

ei kasva, vaid kui tal on ka teisi õdesid-vendi, kelle seltsis ta oma „mina“ eest peab seisma. Kodus arvestatakse sagedasti enam-vähem individuaalsusega, mille tulemusena areneb lastes ka egoismi ja isekust, mida kooli ühiselu tublisti silub. Kodus tunneb laps end tähtsa olendina. Ja tõepoolest talle pühendatakse seal väga rohkesti tähelepanu.

Koolis täidavad lapse iseloomu silumise ja õgvendamise ülesannet kooliseltsilised, kes ei kannata eraklikke ja individuaalseid jooni ning oma terava pilke ja lõikava naljaga poleerivad väikest egoisti. Liiga egoistliku kaasõpilase nõudmistele nad kas ei reageeri üldse või jälle hülgavad neid otsustavalt. Selles seisnebki koolisõpruse võlu ja eetiline väärtus. Siia kuulub ka kooli väikeste ühingute korporatiivne vaim, milles vajalikult peavad arenema autunne ja vastastikune lubaduste täitmine, õiglus ning sündsusetunne.

Tõsi on, et teisest küljest võib siin areneda kergesti vale ja kangekaelsuse vaim. Seepärast peab õpetaja näiteks eitavalt suhtuma kaebajatesse. Ei tule kunagi karistada kogu klassi seepärast, et ta pole välja andnud õpilast, kes midagi kurja teinud. Karistus ei tohi olla vastuolus praeguseaja kasvatusliku nõudega, et kool ja õpetaja peavad püüdma kasvatust individualiseerida. See peab sündima teatud piirides ja õigel viisil. Samuti peab õpetaja ka õppetöös arvestama õpilaste võimeid, s. o. tublimaille esitama raskemaid küsimusi, nõrgemaile kergemaid. Kuid seda ei tohi üldse märgata õpilased, ja seepärast ei saa niisugust meetodit teha üldreeglis, mis ei tunnistata kõrvalekaldu mis.

Koolis esineb iga õpilane kui üksik kogu hulgas. Ühiskasvatuse väärtus koolides seisnebki nimelt selles, et iga laps on siin asetatud võrdsuse raudse seaduse mõju alla, millele ta peab alistuma. Ka tulevasele suurvaimule, kellele mõned pedagoogid juba koolis tahaksid luua erilist seisukohta ja õigust, ei tee sugugi paha, kui ta mõne aja üldistele seadustele alistub. Kui ta on tõepoolest genius, siis oskab ta ka seesugusteski tingimustes ilmutada oma geniaalsust. Muidugi tuleb ka näha ohtu, et kool niisugustes tingimustes produtseerib üksnes keskpäraseid inimesi. See on kui kaheterane mõök koolipraktikas. Kuid siiski tuleb anda ühtlustavale tegurile kasvatuses suurem väärtus kui individualiseerivale.

Koolis viibib laps arenemisjärgus, mil kujuneb lapse iseloom. Kool esineb organisatsioonina, milles võib areneda ükssteisest olenevuse vaim, sotsiaalne vaim ja, võib öelda ka — riikluse vaim. Kool on lapsele nagu väikeseks riigiks. Laps kuulub õpilasena temasse, tal on kooli suhtes omad kohustused ja õigused. Niiviisi kasvab lapses arusaamine, et ta kuulub ühisesse tervikusse. Ta on isegi uhke, et võib olla selle terviku liikmeks. Kool arendab juba oma üldise korraldusega õpilases riikluse vaimu. Ja see kooli mõju on palju väärtuslikum, kui kõik täisealiste ilukõned riigist ja kohustustest tema vastu. Harjumus juba koolipõlves täita oma kohustusi kooli vastu on parimaks sissejuhatuseks kodanikuteaduse õpingule. Kes hindab juba koolipõlves iseennast ja oma kooli, sellest saab tulevikus tubli riigikodanik. Soovida jääb, et seda head vahetõhku õpilaste ja kooli vahel ei rikuks õpetajad ise oma eksimustega, lastevanemad ettevaatamatult õpetajate arvustamisega ega ühiskonna arvamine oma alalise nurinaga õppetöö suhtes. Kõik need nähted kõigutavad õpetaja autoriteeti.

Kooli keskuseks on õpetaja kui autoriteet ja väikese kool-riigikese valitseja, kui kõlbuse eeskujuga ja õigluse esindaja. Seejuures mõjub üks õpetaja enam oma autoriteedi ja nõudlikkusega, teine — enam lahkuse ja armastusega ning kogu oma isiksusega. Sel puhul on ta õpilastele eeskujuks kogu oma eluviisi ja käitumisega, samuti ka iga üksiku teoga. Koolis vajavad poisid enam autoriteeti ja nõudlikkust, tütarlapsed — lahkust ja armastust. Alamais klassis see kool-riigike kannab enam valgustusaja ainuvalitsuse vaimu, kõrgemais klassis — konstitutsioonilise riigikese iseloomu, milles, ka kodanikel on õigus kõnelda ja küsimusi arutada. Tähtsamaiks omadusiks õpetajale endale jäägu aga alati südamlikkus ja õiglus. Need omadused hoiavad kõige paremini ära vale-vaimu tekkimist koolis. Õpetajaile, eriti noortele, olgu soovitatav lahkus ja rõõmus meeoleolu. Õpetaja peab olema õpilastele haritud inimese eeskujuks ja andma koolis selleks tarvilist tooni.

Kõige paremaks kõlbla kasvatuse vahendiks on aga õpetaja hea klassitöö. Juba töö enda käigus, mida kuulatakse ja täidetakse huvi ja tähelepanuga, peitub kõlblas element. Huvikehv klassitund seevastu manab esile õpilasis igavust ja tähelepanematust. Selle otseseks tagajärjeks on, et õpilased vallatavad ja tegelevad kõrvaliste asjadega.

Juba ebatäpne tunni algus teeb ka õpilase lohakaks. Ilmub õpetaja koolitööle ettevalmistamatult, siis mõjub see kui halb eeskuju ja annab õiguse õpilastelegi tundidele mitte ette valmistuda. Seejärest ei ole vajalik otsida kunstlikke võtteid kõlblaks kasvatuses ja ei tohikski teissugust klassitööd olla peale kasvatusliku ja kasvatava. Seega laheneb ka küsimus: „Kas kool peab õpetama või kasvatama?“ — Ta teeb korraka mõlemat. Koolitöö toimub peamiselt klassitundides, see ongi koolitöö peamine vorm. Ta peab aga klassitööd hästi tegema, sest ainult siis omab see töö kõlblat väärtust ja on võimaks vahendiks kasvatuses sihtide saavutamisel. Koolijuhatajate ja õpetajate ühiseks ülesandeks oleks korraldada koolitöö nii, et selles ei oleks palju kunstlikke võtteid, et ei tarvitataks ebakohaseid karistusviise jne., vaid et kõik suhtuksid usaldavalt kooli heasse ühiskonna vaimu ja hoolitseksid tema arenemise eest. Koolilt ei saa muidugi nõuda midagi valmina. Kool võib anda üksnes iseloomu ja tahte arenemise algeid, sest alles pärastises elus kujuneb inimese iseloom. Nii ei või kooli kasvatuselt nõuda liiga palju, kuid ei või koolitööd ka alahinnata. Kui klassitöö on hea, siis on tal suur mõju õpilastele. Ja siis on koolitöö tõepoolest kõlblas ja sotsiaalne tegur.

Ja juba seega, kui kool osutub heaks õppeasutuseks, on loodud tagatis, et ta õpilase tahtejõu kasvatamisele palju kaasa aitab.

B. REA

Lindude talvise toitmise kasvatuslik väärtus.

Suur vahemaa eraldab meie uut tänapäeva kooli vanast koolist, suurem kui seda harilikult arvame. Vana kool, mis nägi kasvatuses vaid intellekti arendamist, kus valitses ainete rohkus ja aine eluvõõrsus oli abstraktsiooni ja süsteemi tagatiseks, kus õppeainete seos oli lubamatuks vabameelsuseks, kus hinnati peamiselt õpilaste passiivsust ja reproduktsioonivõimet, — see kool on vajunud juba ajalukku. Kooliuuendus on samm-sammult lammutanud haridusetemplist vanad pehkinud kivid ja asendanud uute ajakohastega. Nii mõnigi vana kooli pooldaja ei näi märkavatki, et see eelistatud vana kool on õieti vaid fiktsioon. Kodumaise ja elulähedase aine valik avas tee tundeelule. Kontsentrat-

siooni-põhimõte sidus laialipillatud teadmiste osakesed üheks ter-
viklikuks, lapsele tajutavaks pildiks. Isetegevuse nõue asendas
verbalismi kõigi meelte arendamisega, passiivsuse asemele astus
loov endaväljendus. Isiksuse-pedagoogika ja individuaalne tööviis
respekterisid lapse elava „mina“ ja tunnustasid tema omapärase
tunde- ja tahteelu samaväärseks kui intellektigi. Kõige selle taga-
järjel on praegune koolielu võrratult tundmusrikkam kui vana
õppekool.

Me tunnustame vaid kasvatavat õpetust ja meie õppetunnid
peavad olema elamustundideks, kus äratatakse laste fantaasiat,
esteetilisi tundeid ja elavat mõtlemist, pannakse tegevusse kõik
meeleriistad ja antakse võimalus tunda loomisrõõmu. Kasvatuse
esile tõstmisega on meie kooli õhkkond viimasel ajal rikastunud
hulga ühiskondlike eluavaldustega, mis pakuvad soodsaid võima-
lusi õpilaste tunde- ja tahteilma arendamiseks (näiteks mitme-
sugused „päevad“). Kahtlemata panevad nad kõik helisema laste
südamekeeled, annavad võimaluse avaldada oma tundeid. Oleks
aga väärt arvata, et õppe- ja kasvatustöös on juba saavutatud tasa-
kaal intellekti ja emotsiooni vahel. Õpetajaskonna kutsetöö eba-
soodsad tingimused redutseerivad õige palju ülesseatud ja tunnus-
tatud sihtidest, šabloniseerides ja mehhaniseerides tavalist klassi-
õpetust. Peame veel enam rõhutama emotsioonide tähtsust isik-
suse arendamisel, sisustama koolielu veel rohkem tundmus- ja tah-
teelu momente esiletõstvate üritustega ning õpetama tajuma ka
pisisasjades ja „hallis“ argipäevsuses esteetilist ja eetilist külge.
Tahan kõnelda ühest sellisest ettevõttest — lindude talvisest
toitmisest.

Algasin sellega, et ühel külmal detsembrikuupäeval riputasin
klassi akna alla veidi tangusid ja linaseemneid. Õpilased huvitusid,
miks ma seda tegin, osa aga arvas kohe, et küllap ikka lindude
jaoks. Varsti ilmusidki kohale mõned tuvid ja varblased. Kõne-
lesin siis õpilastele, et võib ehitada lindude toitmiseks söögimaja-
kesi ja kui sinna asetada mitmekesisist toitu, siis külastavad neid
mitte ainult varblased ja tuvid, vaid ka palju teisi ilusavärvilisi
talilinde, keda on siis hea vaadelda ja lähemalt tundma õppida.
„Ehitame meie ka,“ tehti kohe ettepanek mõnede poiste poolt. And-
sin siis mõned toitlusmajade kirjeldused ja pildid (Loodusevaatleja

1931, nr. 1 ja 1934, nr. 5), ja et ettepaneku tegijad olid skaudid, siis võetigi üksmeelselt majakese ehitamine skautrühma ülesandeks. Järgmisel päeval oli majake valmis, küll palju primitiivsem kui eeskujud, aga siiski küllalt otstarbekohane. Majakese aetasime klassiaknast sammu 5 eemale, sirelipõõsasse posti otsa.

Õpilaste omatehtud toitlusmajake.

Nüüd tõusis päevakorda toidu küsimus. Mõned olid juba pannud toidulauale leivapalukesi. Tuli selgitada, miks leib ja kartul ei kõlba lindudele toiduks, ja ühises keskustelus määrasime kindlaks kõlbliku toidu liigid: marjad, kanepi-, päevalille- ning umbrohuseemned, kaerad, magunaseemned, soolamata pekk ja rasv. Järgmisel päeval tõid aga vaid mõned üksikud peotäie seemneid (ümbruskonna elanikke iseloomustab äärmine egoism, omakaspüüdlikkus ja kadedus). Muretsesin siis ise kanepiseemneid, sulatatud rasva ja pekki. Määrasime rasva sirelipõõsa okste vahele, lähedal kasvavate puude koorepragudesse ja riputasime mõned suuremad pekitükid nõoriga okste külge rippuma. Aeg-ajalt usaldas inimesed ühele või teisele õpilasele toidupanemise. See toiming meeldis neile ja püüti üksteise võidu saada selle vastutava ülesande täitjaks. Ning meie rusikakangelane ja jõhker Mihkel ilmus toidupanemiselt tagasi säravi silmi ning seletas teistele õhinaga, et linnud polevat teda sugugi kartnud ja mõni tulnud nii lähedale, et võinuks käega haarata. Teda liigutas nende väikeste olevuste usaldus tema, suure ja kardetava poisi vastu. Varsti polnud meil enam toidupuudust ja määrasime kindlaks toidupanijate järjekorra.

Loomulikult osutasin ise pidevat huvi lindude toitmise vastu ja käisin sageli neid vaatlemas. Ka õpilased kogunesid nüüd hommikuti enne tundide algust akna juurde vaatlema lindude askeldusi ning isegi Sass, see õpetajate „kirstunael“, kes ilmus kooli alati varemalt kui teised, et mõne karutembuga hakkama saada, istus nüüd sageli vaikselt akna all ning kurjustas teistega, kes oma lärmitsemisega segasid rahu. Ühel päeval pidin päästma Nikolai rusikate alt ühe teise klassi õpilase, kes oli hiilinud toitlusmajakese juurde ja linde meelega ehmatanud. Nikolai oli muide spetsialist linnupesade rüüstamisele ja munade lõhkumisele.

Ei saa kiidelda, et meie toitlusmajakest oleks külastanud palju eri liike. Toitlusmaja asus liiga lähedal maanteele ja lähim ümborus oli lage. Asetasime küll jõuluajal ka jõulukuused toitlusmaja ümber ning maha panime õlgi külaliste juurdemeelitamiseks. Esimesed ja tavalisemad külalised olid varblased ja rasvatihased, harvemini ka mõned tuvid. Varsti ilmus meie juurde paar puukoristajat ja paaril korral nägime ka väikest kirjurähni. Ka leevikesi oli rohkesti toitlusmaja ümbruses, ent toitlusmaja neid eriliselt ei huvitanud (marju ei olnud), sest koolimaja ees kasvas rida vahtraid ja nende okstel nad võimlesid hävitades vahtraseemneid. Kui puud olid paljaks söödud, lahkus küll suurem osa leevikesi, 4—5 isast ja üks emane jäid aga toitlusmaja igapäevasteks külalisteks. Ka parv urvalinde lõunatas kord meie söögilaual. Varesed ja harakad meie toidulauale ei julgenud ilmuda. Nad leppisid prügikasti revideerimisega. Varesed oli üldiselt vähe ümbruses, küll aga palju harakaid. Viimased tiirlesid ja varitsesid ka toitlusmaja ümbruses, kuid nende ettevaatlikkus ei lubanud neid nii lähedale akna alla tulla.

Neid linde õppisime nüüd lähedalt tundma. Üle kõige imetlesime muidugi isa-leevikeste sulgkuue toredaid — läikivpunase, musta, õrna sinakashalli ning lumivalge — värvide kontraste. Puukoristajad äratasid tähelepanu oma tüseda kogu ja pika nokaga, kohmakate liigutustega maas ning üliosava ronimisoskusega. Neid ristiti „onudeks“. Avastasime, et haraka ülikond ei olegi ainult must-valge, sest tiivad on siniläikelised. Katsusime määrata ka rasvatihase sulgkuue värve, kus on peeneid üleminekuid kollasest oliiv- ja õrnrohelisele, ja Maria ütles kahetsusega, et kui saaks õige selliseid toone jäljendada paberile. Õppisime eraldama ka põld- ja koduvarblasi ja Ants leidis ühel päeval, et varblane (isane põld-

varblane) ei olevatki inetu lind. Teised vaidlesid küll vastu, aga jõuti otsusele, et teiste lindudega teda küll võrrelda ei saa, kuid vasekarva punapruun mütsike ja mustad plekid valgetel pöske-
del on päris kenad.

Meie kõikide lemmikuks sai aga üksik sootihane. Välimuselt oli ta küll tähelepandamatu, ent ta oli pisem meie külalisperest, kartlik ja väga elav ning armas. Kiirelt katsus ta näpata mõne terakese, osavasti ja kärmesti põigeldes kõrvale teda lüüa taht-
vaist rasvatihastest ja kadus siis kiirel lennul kaugemale kiriku-
aia müüri taha, et rahus oma palakest maitseda. Meie vastu oli ta aga usaldav ja oli alati esimesena kohal, lennates käeulatuses söögi-
andja ümber. Talle anti hüüdnimeks „Sootagune“. Me õppisime tundma ka teiste külaliste iseloomu. Varblased ei olnudki nii riia-
kad, nagu arvasime: sõid rahulikult paigal ning ei keelanud ka teistel süüa. Ainult vahel toidu lõppedes tekkisid väiksemad kokkupõrked.

Seevastu olid aga äärmiselt riiakad rasvatihased. Nad ei kan-
natanud üksteist silmaotsaski ja iga uus toidulauale ilmuja ajas eelmise jalamaid minema. Varblasi nad aga ei puutunud, kuid vaene „Sootagune“ pidi alati valvel olema. Seejuures tihased olid väga elavad ega püsinud sekunditki paigal. Suurt naudingut pak-
kus rasvatihaste turnimine õõtsuvatel pekitükidel ja varblaste ebaõnnestunud katsed seda järele teha. Puukoristaja osutus väga kavalaks ja arukaks isandaks, kes oskas alati arvestada olukor-
raga. Esiti ilmus ta aralt, ehmudes igast liigutusest ja vargsi ha-
ras mõne terakese, et sellega kohe kaduda, ent varsti ajas ta oma pika nokaga varblasi ja tihaseid toidulaualt minema. Kui aga varblasi oli toidulaual rohkesti, ei julgenud ta toidulauale min-
nagi, vaid istus vahtides oksal. Leevikesed olid tähtsad ja ennast täis, tundsid endid peremeestena ja ajasid varblasi ja tihaseid armutult eemale.

Me kuulasime ka oma külaliste kutsehüüde: leevikeste mahe-
daid vilistusi, varblaste mahlakat sirtsumist, rasvatihaste mitme-
kesiseid häälitusi, harakate karedat kädistamist, puukoristaja rutulisi „tüt-tüt-tüt“, mida ta kordas lennul, ja valjut „zriit“, mil-
lega ta saabus toidulauale. Õppisime tundma ka oma külaliste lennustiili: tihaste õõtsuvat lookjoonelist, puukoristaja veel kiire-
mat, hüppelist ja leevikeste ilusat ja kergelt lainetaolist lendu.

Ühel tuisusel ja külmal päeval ilmusid meie söödaplatsile põldpüüd. See oli sensatsiooniks. Nad pugesid ettevaatlikult, välja sirutatud kaeltega üksteise järel läbi aia ja asusid rutuliselt nokkima. Vaatlesime neid tüki aega ja kõnelesin, milliste raskustega on seotud neil toiduhankimine lumerikkal talvel. Ühel hommikul ei leidnud ma klassist poisse ja tüdrukud olid ärevil: kull oli noolena sööstnud toitlusmajakese juurde ja röövinud ühe linnukese. Tüki aja pärast tulid poisid tagasi täis õiglast viha röövli vastu, keda nad asunud taga ajama. Arutati kaua seda sündmust ja kahjatseti vaeseid linnukesi, kes olid hirmuga liibunud vastu maad ja oksi, imestati varblaste osavust, kes olid siiski jõudnud hoone nurga taha lennata.

Siis aga meenus, et milline meie külalistest oli õieti langenud kulli ohvriks? Arvamused ja oletused läksid lahku, üldine kartus oli aga, et ohvriks on langenud „Sootagune“. Ja tõesti teda ei olnud järgmistel tundidel näha.

Kui aga keset kolmandat tundi üks poistest hõikas: „Sootagune siin!“ — siis joosti tormiga akna juurde ja üldine rõõm ning hõiskamine oli suur.

Veebruarikuu päikesepaistelised ilmad tõid muutusi ka meie külalisperre. Varblased muutusid riiakamateks ja kõhud täis söönud, andsid lähedal kasvavalt kaselt oma korratut kõrvulukustavat kontserti. Rasvatihasegi häälepaelad avanesid ja heledalt ning innukalt kordas ta oma kevadist „sititin-sititin.“ Ühel hommikul kuulsime kirikuaiast kõlavat ja kaunist vilistust „tjui-tjui-tjui“ — ka puukoristaja kuulutas kevade tulekut.

See meie väike ettevõte andis kahtlematult õpilasile hulga uusi teadmisi looduseõpetuse alalt. Vaadeldes lindude värviküllast välimust, kuulates nende häälitusi, arutades nende iseloomujooni ja käitumist rikastus ka õpilaste mõistete- ja sõnatagavara. Paljud õpilasist, jälgides pidevalt nende väikeste olevuste eluavaldu, ei õppinud neid ainult tundma, vaid ka armastama, ja usun, et nii mõneski tärkas tahe loodusekaitseks, nii mõnegi meeled avanesid peenematele elunähtustele ja looduse ilu varjunditele, nii mõnelgi süvenes esteetiline maitse.

Keegi meist ei kahtle korrutamistabeli ja õigekirjareeglite mõistmise hädatarvilikkuses ja kasulikkuses, kuid õppe- ja kasva-

tustöö lõppeesmärgi taotlemisel — kõlbelise ja harmoonilise isiku kasvatamisel — on elamustel määratu tähtsus. Nii mõnigi, meile nii tühisena näiv elamus sünnitab lapse ülitundlikus hinges revolutsiooni ja saab aluseks tema edaspidisele vaimsele arenemisele ja elukäigule.

E. MARKUS

Inimese tahteline tegevus geograafias

Kausaliteet ja teleoloogia.

Kui käsitleme sademete levimist maakeral, siis näeme, et mägede merepoolsetel nõlvadel on rohkem sademeid kui ümbruses. Öeldakse: mäed koguvad sademeid. Tarimi nõos, Lob-nori järve läheduses asetses kolmandal sajandil õitsev kultuuroaas — Hiina garnisonilinn Lou-lan, mis ehitati sinna hunnide vastu. Järsku kadus Lou-lan, jättes järele hästi säilinud varemed, liiva alla peidetud dokumendid, siidist valmistatud esemed. Neid varemeid uurivad õpetlased ning püüavad selgitada Lou-lani hukkamise põhjusi. Selgub: Lob-nor rändab, Tarim muudab alamjooksul oma suunda. Lahkudes Lou-lani lähedusest, jättis jõgi linna veeta ning oasist eemaldusid inimesed. Kui üks nähtus kutsub esile teise nähtuse, siis valitseb nende vahel *k a u s a a l s u h e*, esimene nähtus on teise tingimuseks¹⁾. Lou-lani kadumise põhjustas Tarimi suuna muutumine. Sademete rohkuse tingimuseks Alpides, Tien-šanis, Kordiljeerides jne. on mägede olemasolu.

Alpides voolab mäestikujõgi. Inimene ehitab jõeale tammi, tekib paisjärv. Torude kaudu voolab vesi järvest orus asuvasse jõujaama, kus toodetakse elektrit. Kõrgepingeliini kaudu juhitakse elekter eemalolevaise asulaisse ning pannakse tema abil liikuma raudteerongid ning töötama vabrikud. Käesoleval juhul on kausaaltingimuseks langev vesi mägedes. Kõik muu toimub inimese tahtel. Paisu rajamine, vee juhtimine jõujaama, elektri tootmine ning tema kasutamine liiklemises ja tööstuses on inimese tahtelise tegevuse tulemused. Mainitud juhtudel on meil tegemist *teleoloogiliste suhetega*.

¹⁾ E. Markus. Die landschaftskundliche Gliederung der Erdoberfläche. Wissenschaftl. Veröff. Mus. Länderk. Leipzig 1938.

Teleoloogilisi suhteid leiame suure tööstuslinna üleskerkimises tundra ja metsa piiril Hibiina mägedes, Suessi kanali rajamises, Petseri linna eestistumises¹⁾).

Kausaal- ja teleoloogiline põhimõte moodustavad kaks nurga-kivi, millele on rajatud geograafiline teadus.

Küsime nüüd, mil määral sõltub inimese tahteline tegevus kausaaltingimustest.

Kogu Eesti põlevkivitööstus on koondunud Virumaale, kus levivad õlivabrikud ja põlevkivikaevandused. Selle tingimuseks on põlevkivi olemasolu Põhja-Eestis, laiarööpmelise Tallinn—Narva raudtee lähedus, Kukruse lademe avamuse kulgumine rööbiti raudteega ning mere kasutamise võimalus. Raudtee ja meri hõlbustavad põlevkivi saaduste edasitoimetamist, avamuse piirkonnas ilmub põlevkivi maapinnale, kus ta avastati ning teda on kerge kätte saada. Kaevandusi võime rajada ainult põlevkivi levimisalal, kuna õlivabrikuid saaksime ehitada ka Lõuna-Eestis, kuhu põlevkivi tuleks juurde vedada. Seega etendab põlevkivi olemasolu kaevanduste levimises absoluutset osa²⁾): väljaspool antud tingimust ei ole teatud nähtus üldse mõeldav. Õlivabrikute küsimuses aga esineb põlevkivi levimine tingimusena, mida inimesel tuleb arvestada, kuid mis samal ajal ei kanna absoluutset iseloomu. Samalaadiliste tingimuste hulka kuuluvad edasi avamuse, raudtee ja mere olemasolu.

Oma geograafilises tegevuses asub inimene teatava nähtuse juurde kausaaliteedi seisukohalt, seades üles tingimused, mis on selle nähtuse tekkimisel mõõduandvad. Käsitelles nisu maailmakaubandust näeme, et suurimad nisu müüjad asuvad väljaspool Euroopat — Põhja-Ameerikas (Kanada, Ühendriigid), Lõuna-Ameerikas (Argentiina), ning Aasias ja Austraalias (India, Austraalia manner, Uus Meremaa), kuna nisu suurimaiks ostjaiks on Euroopa tööstusmaad (Inglismaa). Edasi tuleb nisu maailmakaubanduse korraldamisel arvesse võtta, et odavaimaks kauba-teeks on meri, et nisu valmimisaeg haarab enesesse kogu aasta, alates jaanuarist ja lõpetades detsembriga, mille tõttu kogu aeg on vajalik saada ülevaadet nisu nõudmise ja pakkumise vahekorra-st.

¹⁾ E. Markus. Changes on the Esto-Russian Ethnographical Frontier in Petserimaa. Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamat 1936. Tartu 1937.

²⁾ E. Markus. Der Brennschieferton Estlands. Eine geographische Analyse. Tartu Ülikooli Toimetused. A XXXIV. 1928.

Kausaaltingimuste alusel toimub inimese tahteline tegevus¹⁾. Kolm suurt nisu liiklemisteed algavad Calais' väinast, kusjuures üks suundub Põhja-Ameerikasse (Kanada, Ühendriigid), teine läheb Argentiinasse, kuna kolmas läbib Vahemere, hargnedes India ookeanis India ja Austraalia suunas. Nisu hindu reguleerivad viljabörsid Euroopas (London, Liverpool) ja välismaailmajagudes (Winnipeg, Chicago, Buenos-Aires jm.).

Inimese tegelik sõltuvus kausaaltingimustest on kultuuriastmest. Alginimese elus kannavad absoluutset iseloomu juba tuulepuhangud, mille eest inimene peab varju minema kaljulõhedesse. Seevastu süveneb inimene kõrgel kultuuriastmel kausaaltingimuste komplitseeritud kompleksisse ning kasutab neid osavasti. Tuletame meelde Itaalia-Abessiinia sõda, mille katkestamiseks samme astuv Inglismaa oleks võinud sulgeda itaallastele Britile kuuluva Suessi kanali. Itaallased aga arvestasid küsimusega seotud tingimuste kogu kompleksi — rohkete geopoliitiliste tungjoonte ristlemist Vahemerel jne. ning viisid sõja lõpule.

Teleoloogia maateaduse õpetuses.

Maateadus õpetab lapsi tähele panema kausaaltingimusi. Käsitelles Vooremaad kõneleme moreensavist, mis katab voore pinda ning millel tekib viljakas savimuld, ning võrdleme voorte pinna langust Alutaguses esinevate, peaaegu horisontaalse maapinnaga aladega. Seega märgime, et väikese langusega maapind soodustab Alutaguses niiskete alade tekkimist, kuna voorte pinna langus on küllaldane liigvee äravoolamiseks. Sellised viljaka mullaga ning küllaldase langusega maa-alad moodustavadki eesti põllulise kolmnurga (Rakvere—Mõisaküla—Irboska), kuhu põllukultuurile üleläänud inimene asus juba rooma rauaajal²⁾.

Maateadus õpetab edasi inimest võitma tingimusi, mis talle püstitanud ümbrus. Hollandis liigub meri maismaa suunas. Inimene tõkestab seda liikumist võimsate tammide abil, sunnib merd isegi taganema, kuivendab Zuidersee lahte, võitleb osavasti sademete näol maapinnale langeva liigveega jne.

¹⁾ E. Markus. Geographische Kausalität. Acta et Comment. Univers. Tartuensis (Dorp.). A. XXX, 5. 1936, lk. 90.

²⁾ H. Moora. Die Vorzeit Estlands. Tartu 1932.

Pedagoogika ülimaliks sihiks on kasvatada inimese taht võita looduslikke tingimusi: võitlus merega läbib kogu Hollandi rahva elu.

Inimese tahtelise tegevuse käsitlemise geograafias tõstab esile nüüdisaegne metoodika. Miks teeb ta seda? Maailmasõja tagajärjel kerkis üles rida uusi riike, kujunesid uued riigikorrad, riigielu mõjutavad uued ühiskondlikud vahekorrad (fašism, kommunism, rahvussotsialism). Elutempo muutub kiiremaks. Majandus elab läbi kriisiaegu. Tekib riikide elus rida raskusi, mida vaja lahendada. Selle tagajärjel tõstetakse esile riigi terviku idee, hakatakse üksikute rühmituste huvide asemel rõhutama eestkätt riigilisi tarvidusi ning samal ajal selgub vajadus rakendada riigiorganismi tugevdamiseks andekate üksikisikute ning riigilises suunas juhitud hulkade tahe.

Inimese tahtelise tegevuse käsitlemisel geograafias paneme tähele rõõbiti miinuseid ning väärtuslikke külgi. Kui tuua näitena Saksamaa, siis näeme seal rassi paremuste liialdatud esiletõstmist. Teiselt poolt aga tutvustatakse seal õpilast loodusmaastiku ümberkujundamisega kultuurmaastikuks, milleks vaja kasvatada inimese taht; riigi-geograafiliste küsimuste rõhutamisel juhitakse tähelepanu riigile kui tervikule ning ühenduses sellega kriipsutatakse alla riigikaitse küsimusi.

Teleoloogiline põhimõte kodumaa geograafias.

Alljärgnevas piirdume teleoloogilise põhimõtte rakendamisega riigigeograafias. Sel alal on ilmunud väärtuslikke töid välismaal ning samal ajal uuritakse riigigeograafilisi probleeme meie kodumaal. Geograafiliste küsimuste käsitlemisel on vajalik koostöö õpetlaste, riigimeeste ja pedagoogide vahel. Õpetlased pakuvad küsimuse lahendamiseks teaduslikke aluseid, riigimehed kujundavad haarava pilguga ülevaate geopoliitiliste olude praegusest seisukorrast, kuna pedagoogid kannavad meie ette vajalikkude küsimuste käsitlemisviisid.

Vaadeldes kodumaad riikliku tervikuna, peatume geograafilisel kausaaltingimusil, mil on määrav iseloom meie kodumaa geograafias. Seame silmade ette Ehlin-Söderlund'i seinakaardi¹⁾, kus rohelisega on kujutatud Põhja-Euroopa metsade

¹⁾ Ehlin-Söderlund. Norden. 1 : 1 000 000.

vööde, kuna lõunas asuv laialdane põlluline ala on tähendatud kollasega. Kaardilt näeme, et Eesti levib suure metsavöötme ning põllulise piirkonna ülemineku alas. Reithinger'i¹⁾ kaart kujutab põllumajandusliku Põhja-Euroopa väljavedu, mis suundub tööstusliku Inglismaa poole. Võtame veel arvesse liiklemistena Läänemere ning meie silmade ees seisavadki tingimused, mis on aluseks inimese tahtele, kui ta meie metsa-, põllu- ja karjasaadused suunab Lääne-Euroopasse. Majandusgeograafiliste olude kõrval mainime lühidalt riigigeograafilisi tingimusi. Eesti asetseb Läänemere rannikul, mis sisemerena tungib sügavale mandrisesse, rohkete rahvaste vahele, ning olles samal ajal ühendatud ookeaniga, loob soodsaid liiklemisvõimalusi teda ümbritsevatele riikidele. Paistab silma Eesti poolsaareline asend, mis soodustab riikliku terviku eraldumist. Küsime edasi, millised on need tugevad rahvad, mille vahel asetseme (Saksa, Vene). Paneme tähele inimeste tahtelist tegevust, mis lähtudes antud tingimustest on avaldanud Läänemere rannikul varematal aegadel: mainime sakslaste, taanlaste, poolakate, rootslaste ja venelaste tungi Läänemere maile, tuletame meelde gootide ja vene kirvekultuuri kandjate ulatumist meie kodumaale muinasajal. Kausaaltegurite arutlemisel küsime, milliste rahvastega on meil ühised huvid ning kuhu suundub meie riigipoliitiline orientatsioon.

Rakendame öeldu Eesti õlitööstuse käsitlemisele. Õlitööstust määravate tingimustena märgime maaõli tungi liiklemisse, naftasaaduste asendamise võimaluse põlevkiviõlidega, kiiresti kahanevad nafta tagavarad (6500 milj. tonni, aastatoodang ca 200 milj. tonni) ning Eesti põlevkivi sisaldava õli suure hulga (1000 milj. tonni, sama palju naftat leidub õlirikkamail mail — Ühendriiges, Venes). Teleoloogilise idee rakendamisel kasvab õlitööstus kiiresti, vabrikute arv tõuseb, õli aastatoodang ostetakse ette jne. Nii on küsimuse faktiline külg. Minnes rahvusliku iseteadvuse küsimusele, peatume lühidalt põlevkivi uurimisel enne Eesti iseseisvust, näitame kuidas õlide tootmise küsimus lahendati Eesti õpetlaste ja töösturite poolt, kuidas uurimuste tulemused pääsevad kirjan-duse kaudu kogu kultuurimaailma. Viimaks näeme, et õlikive saadetakse Eestisse uurimiseks kaugelilt võõrailt mailt — teiselt poolt ekvaatorit (Lõuna-Aafrika), teiselt poolt maakera (Austraalia).

¹⁾ A. Reithinger. Das wirtschaftliche Gesicht Europas. Stuttgart 1936, lk. 81.

ning Euroopa vanult tööstusmailt (Saksa). Oleme rõõmsad, kui suudame mõnel alal tõusta rahvusvahelise tasemeni. Veel enam tunneme rõõmu, kui meid endid võetakse mõõdupuuks rahvusvaheliste saavutiste mõõtmisel.

Õeldust järgneb, et inimese tahtelise tegevuse pedagoogiline käsitlemine on oluliseks vahendiks, mis aitab taotella maateadusel temale määratud kasvatuslikke ülesandeid ning seista väarikal kohal teiste õppeainete keskel.

KOOLIUUENDUSNURK

O. ROOTSI

Koolikoti korrashoid

(Kuidas hoian korras oma koolitarbed.)

Praegukehtivate õppekavade üheks parimaks omaduseks on nende painduvus, s. o. nad jätavad õpetajale küllalt vabad käed õppeaine ulatuse ja selle ligema sisu määramisel. Nad ei nõua, et matemaatikatund olgu viimse minutini pühendatud matemaatikale, või emakeele tund emakeelele. Õppekavades on mainitud, et „elavas õppetegevuses peetakse alati sidet üksikute ainete vahel ega püütagi aine teaduslik-süsteemaatilise käsitlemise poole.“ E. Ö. L. kursuste juhatus, silmas pidades õppekava nõudeid, on võtnud kursuste kavva ka üldõpetuse, kuna selle õppeviisi abil saab pidada kõige suuremat sidet üksikute õppeainete vahel. Üldõpetus annab õpilastele palju laialdasema ja mitmekülgsema eneseväljenduse võimaluse kui ainesüsteem. On ju koolitöö üheks kandvamaks sihiks ja ülesandeks juhtida õpilast kehalise ja vaimse töö kaudu tööarmastusele, äratada õpilases töötahet ning luua tööharjumusi ja tööoskusi. Tubli tööinimene kasvab sellest, keda juba lapseas on tegelikult õpetatud ja harjutatud tööd tegema. Üldõpetuses saabki lapsi rakendada tööle selle sõna otseses mõttes.

Kõnesoleva õppeteema: „Koolikoti korrashoid“ (algkooli õppekavades: „Kuidas hoian korras omad koolitarbed“) läbitöötamise sihiks ja ülesandeks on anda õpilastele praktilist oskust oma raamatute ja vihikute korrashoiuks ja kasvatada neisse harjumust

kogu eluajal kohelda raamatuid kui „intelligentsemaid“ esemeid maailmas. Inimesel on raamatuga kokkupuutumist ka peale koolipõlve ja sellepärast on vaja, et ka laenuraamatukogudest ja teistelt laenatud raamatuid hoitakse sama hästi kui oma. Üldmainitud oskuste andmiseks ja harjumuste kasvatamiseks kool rakendab õpilased tööle üldõpetusliku tööviisi alusel, tarvitades kõiki võimalikke kasvatuslikke võtteid, mis aitavad mainitud sihile ligemale.

Selle teema kõige sobivam tegelik läbitöötamise aeg koolis on õppetöö algus, kui jagatakse õpilastele õpperaamatuid ja teisi õppetarbeid. Arvestades mainitud sihtide kasvatuslikku väärtust ei ole palju, kui selle teema tegelikuks ja põhjalikuks läbitöötamiseks I—II kl. pühendame terve nädala või vähemalt 5 päeva. See aeg tundub küll pikk, tegelikult aga on siiski veel osutunud lühikeseks isegi selleks, et õpilased saaksid esteetiliste nõuete kohaselt viimistleda raamatu välise ilu alalhoiuks valmistatud praktilisi kaitseesemeid seoses teiste õppekavas mainitud ainetega, rääkimata veel püsivate harjumuste omandamisest. Teema tegelik läbitöötamine näitab vaid suuna, kuna harjumuste omandamine toimub kogu õppeaja kestel, I klassist kooli lõpetamiseni, pideva tähelepanu ja järelevalve kaudu.

Õpilane ei harju oma raamatuid korras hoidma hoiatuste, ähvarduste, keeldude ja käskude kaudu, ka ei aita rikutud raamatu (kui raamat on antud kooli poolt) „väljamaksmine“, vaid otsene õpetus ja järelevalve, et õpetuse järgi toimitakse kogu kooliaja kestel.

Vaateõpetuse osa teema läbitöötamisel.

Õppejutt lähtub kahest raamatust: üks määrdinud kaante ja murdunud nurkadega, rebitud ja kooldunud lehtedega, millelel rohkesti ka määrdinud sõrmejälgi; teine puhas, terve jne. Olgu õpilaste ilutunne kui erinev tahes, aga uus raamat meeldib kõigile.

Järgneb kahe raamatu välimuse võrdlemine. Põhjuste otsimine, miks ühel raamatul kaaned mustad: mustas kohas hoitud, määrdinud kätes olnud jne.

Kuidas võiksime vältida neid nähteid? Paneme paberi ümber, peseme omad käed.

Raamatukaane nurkade hoidmine: näidata õpilastele uus raamat, millel kaitsenurgad ümber.

Samade raamatute sisemiste lehtede võrdlemine. Millest on tulnud sõrmejäljed raamatulehtedel: ei tohi sõrme suus niisutada enne lehe keeramist! Määrinud niiske sõrm jätab jäljed raamatule, see teebki lehed mustaks. Raamatu lehed koolduvad alalisest näputamisest. Lugeses ära näputa raamatu lehti!

Õpetaja näitab, et tal uue raamatu kahe lehe alumisele nurgale on pandud kaitsenurgad. Lehekülgi keerates võtame kinni kaitse-nurkadest, siis leht ei määrdi.

Umbes selliselt areneb õppejutt.

Õpilaste kooliraamatud sageli on mustad ja katkised mitte laste soovist neid määrada, vaid mitteoskusest nendega paremini ümber käia.

Ühiselt otsustatakse, et igaüks I ja II kl. õpilane varustab omad õpperaamatud kaitsenurkade, kaitsepaberi või kaitsekaantega, enne kui raamatuid tegelikult hakatakse tarvitama.

Lepitakse kokku materjali valikus, mis samas ka kätte jagatakse.

Nüüd vaateõpetus märkamatult läheb üle **tööõpetuseks ja joonistamiseks**, kuhu vähehaaval hakkab põimuma **matemaatika**.

Asudes kaitsenurkade valmistamisele, millede jaoks võetakse lauapaber, juteldakse, mitu nurka peab valmistama:

I kl.

ühe raamatu jaoks? kahe jaoks?

Kui palju pabereid vajame ühe raamatu nurkade jaoks?

I kl. õpilased saavad igaüks 4 valmisloigatud paberitükki 10×10 cm suuruses. Loendamine: mitmele raamatule saame nurke.

Mitu paberit vajame, kui kahele lehenurgale ka kaitse valmistame jne.

II kl.

kõigi raamatute jaoks, mis igaühel koolis tarvis?

Nüüd II kl. õpilased esialgu saavad 10 cm laiuse ja 40 cm pikkuse riba lauapaberit, mille jaotavad neljaks ühesuuruseks ruuduks sentimeetrimõõtude abil; mõõdavad veel ruudu pikkust ja laiust — 10 cm — det-simeeter.

Oma ja teiste valmistatud nurkade loendamist. Huvitavaim on, kui igale raamatule võetakse eri värvi nurgapaber, see rõõmustab silma ja annab suuremat võimalust arvutamiseks: loendatakse mitu punast nurka on? kui palju rohelisi? jne.

Üldse I kl. matemaatika selles teemas vähemalt esimesel päeval piirdub ainult asjade loendamise, õpilaste matemaatilise oskuse selgitamiseks.

Teisel päeval järgneb arvukujude esitamine, — arvukujule vastava hulga asjade joonistamine.

Kui palju arvukujusid igal päeval esitada, oleneb klassi tasapinnast. Kuidas neid esitada ja süvendada, on väga ilmekalt näidatud Joh. Käisi U. T. A. II jagu (1. ja 2. õppeaasta töö, sügisest jõuluni lk. 126—127).

Nimetasin varem, et kaitsenurkade valmistamine toimub paralleelselt „matemaatilise“ vestlusega. Arvutame, mõõdame, loendame, jutleme ja ise valmistame raamatule kaitsenurki, mis paberivoltimistöona korruga toimub I ja II kl. õpilastega. Jõuame otsusele, et küllalt vastupidava nurga saame lauapaberist, mis neile juba kätte antud.

Kaitsenurga valmistamine.

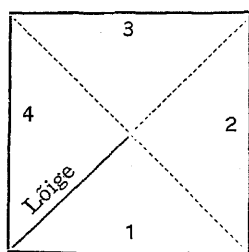
Neljanurgeline paber voltida „rätikuks“, kolmnurgaks, vajutada tugev nurkjoon sisse, lahti võtta ja samuti vajutada joon teisest nurgapaarist läbi. Ühest nurgast paber mööda joont vastutuleva ristjooneni katki lõigata, kokku voltida, kleépida. Töökäiku näitavad alljärgnevad joonised.

Edaspidi nimetavad II kl. õpilased 10 cm alati 1 detsimeetriks. Arvutatakse, mitu dm peab olema paber pikk, kui tahame 2-le raamatule nurke, jne.

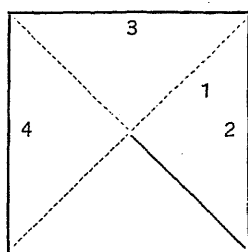
Nimetatud õppeteema läbitöötamisel arvutamiseaineks on detsimeeter, ja liitmine-lahutamine kümnelistega 100 piires.

Tublisti mõõtmist võimalikult detsimeetrites, annab kaitsenurkade mõõtmine raamatule ja vihikuile.

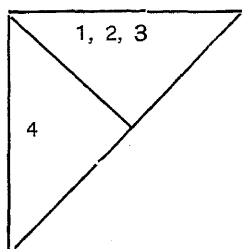
2. õppeaasta lapsed võivad individuaalselt arvutada ülesandeid mõnest ülesannete kogust, kuni õpetaja töötab 1. õp. õpilastega.

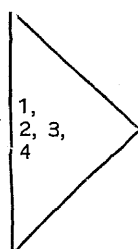
Joon. 1.

Joon. 2.

Joon. 3.

Joon. 4.

Joon. 1 näitab voltimise jooni ja lahtilõigatud nurka.

Joonisel 2 on nurgad 1. ja 2. kokku volditud.

Joonisel 3 on nurk nr. 3 liimitult keeratud peale varem volditud nurkadele 1 ja 2.

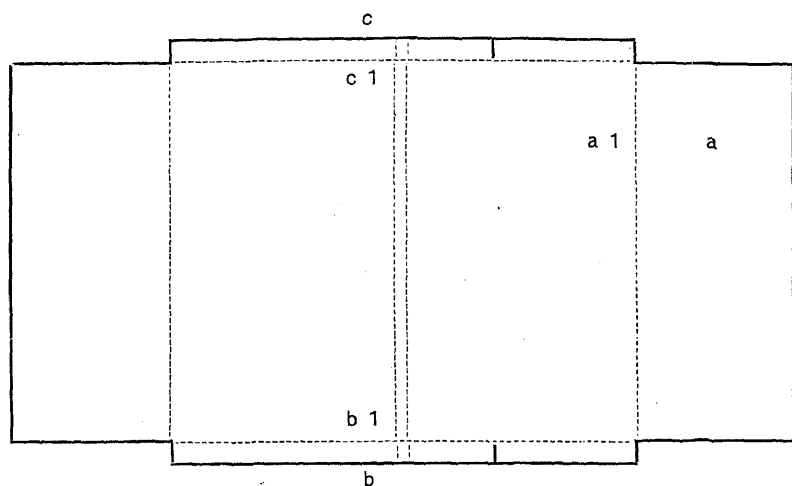
Joonisel nr. 4 on nurk nr. 4 liimitult keeratud peale nr. 2-le, ning ruudust ongi moodustunud kaitsenurk, mida vajasime.

Järgneb kaitsepaberi panemine, milleks esimene kord tuleb kasutada kõige lihtsamat moodust. Teise õp. a. õpilased võivad abistada nooremaid.

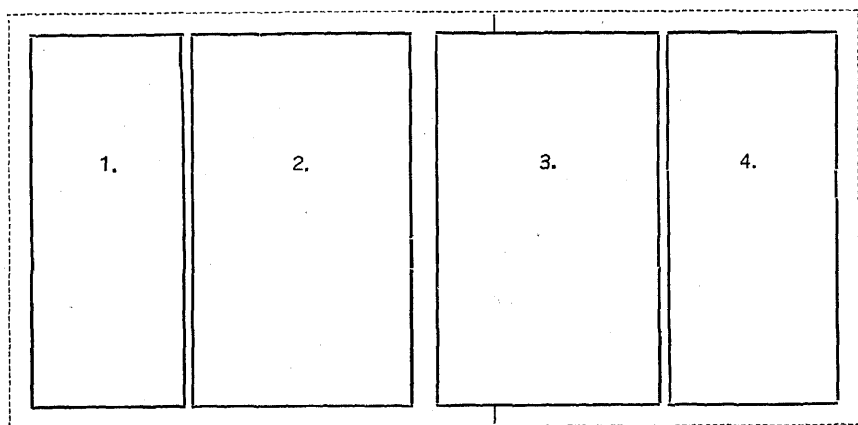
Vastupidavam kui harilik pakkimispaber on seinapapist valmistatud „raamatuümbrik“, mida ligemalt selgitab joonis 5.

Punkteeritud jooned näitavad voltimist: a keeratakse peale a 1-le, äär b liimitakse b 1 peale ja c — c 1-le. Pealekleebitud ääred lõigatakse a juures läbi ja „tasku“ avaneb.

Keerukam on valmistada õhemast papist joon. 6 näidatud raamatukaitsjat, mis võiks teostamisele tulla järgmistes klassides.

Joon. 5. Lihtne seinapapist raamatu kaitseümbrik, mille mõõted olenevad raamatu suuruselt.

Joon. 6. Keerukam raamatukaitsja.

Punkteeritud jooned näitavad kalingori suurust, nr. 2 ja 3 on kalingorile kleebitud kaaned; 1 ja 4 kaantele keeratavad pooled, milledest 4 keeratakse peale nr. 3-le ja kleebitakse kalingoriga alt ja ülevalt kinni, nii et moodustub tasku raamatu kaane jaoks.

Emakeel.

Loendatakse ja nimetatakse kooliasju ning õpetaja kirjutab tahvlile:

Minu kooliasjad.

Õpperaamat, töövihk, pliiats, sullepea, sulg, tindipott on koolitarbed.

Koolitarbeid kannan koolikotis.

Koolitarbed hoian korras: puhtad ja terved.

I kl.

Häälikute ja tähtede esitamine.

Selle kohta on ülearune üksikasjaliselt kirjutada või kõnelda üksikutest võtetest, sest need on väga piltlikult kirjeldatud Joh. Käis'i U. T. A. II jagu (lk. 125, 126) ja „Aabitsakursuses“ („Kooliuuenduslane“ nr. 6 — 1938).

Olgu vaid nimetatud, et eriline tähtsus tähtede tundmise süvendamiseks on mitmesugustel eelharjutustel, mis loovad tugeva mulje õpitavast tähest.

Liiga palju tähti lühikese ajavahemikuga läbi võtta on ebasoovitav. See koormab liigselt õpilaste mälu.

Tähe nimi A, I, U jne. jääb küll meelde, aga missugusele häälikule üks või teine tähekuju vastab, ei ole küllalt selge.

Rutata siin ei ole soovitatav, vaid mitmesuguste sõnade koostamine, ladumine juba õpitud tähtedest, nende hääldamine jne. on väga soovitatav.

Päris kindlasti peab õpetaja valmistama (või vanema klassi õpilased tööõpetusetunnis) igale I kl. õpilasele ühe lugemiskasti, millesse õpilased ise valmistavad tähti õppimise järjekorras.

See annab õpilastele palju individuaalset tööd ja õpetajale aega ka teiste klassidega töötamiseks.

II kl.

Õpilased kirjutavad tahvlilt: „Minu kooliasjad,“ pärast seda kui tekst ühiselt loetud ja erilist rõhku pandud pika täishääliku hääldamisele ja selle märkimisele kirjas.

Lugemiseks „Ilmari sullepea“. Loevad vaikselt, kirjutavad tundmatud sõnad tahvlile, panes erilisel tähele pika täishäälikuga kirjutatud sõnu.

Järgneb õpetajalt ilmeka lugemine; laste tähelepanu juhtida kirjavahemärkide tarvitamisele.

Õppejutu kaudu lugemistüki läbitöötamisel tuuakse esile, mida tükk meile ütelda tahab.

Ilmari asjatu ruttamise halvavad tagajärjed — unustas sulle. Mure ja südamevalu sulle kadumise pärast.

Ilmari töötus sullepeale: „Iialgi enam ei jäta ma sind maha.“

Lugemispala lühike kollektiivne kokkuvõte tahvlile ja töövihku eriti rõhutada, kuidas hoiame „meie“ oma õppetarbeid.

Rahvasõna: „Hoidjal on igal ajal, saajal ainult saama-ajal!“

Rahvasõna tähenduse seletamine.

Heaks lugemisaineks „Koolikoti korrashoiu“ puhul on veel „Paha sulg“, „Hirmus nõid“, „Siimo hooletus“ jne. (Joh. Käis'i „Esim. vaod“ I ja II õp. a. sügisest jõuluni).

Üldse on ükskõik, millisest õpikust lugemispalad võetakse, tähtis on vaid, et nad peateemaga sobivad.

Võimlemine.

Harjutusi kõnnis: koolimine, raske koolikoti kandmine, kerge koolikoti kandmine, kiire käik, et ei hilineks; varvastel käimine tasa-tasa, et kaasõpilasi ei eksita; paneme õppetarbeid tasa-tasa kohale; kes saab kõige tasemini? jne.

Laulmine.

„Meie kiisul kriimud silmad.“ „Vaatke meest kuis tema astub.“

Usuõpetus.

Hommikupalve „Me head lapsed oleme ja rõõmsalt kooli tuleme. Meid taevaisa hoiab sa ja tänast päeva õnnista!“

Õppejutt: Rõõmsalt tuleme kooli, kui oleme oma töö teinud, oma ülesanded täitnud ega pruugi üleannetuse ega mõne muu paha pärast karta jne. — siis ongi taevaisa meie päeva õnnistanud.

Hiljem lapsed ise loevad hommikul selle palve.

Joonistamine.

Mitmesuguste kooliasjade joonistamine värvipliatsiga töövihku ja värvikriidiga klassitahvlile; kooliasju läikepaberist.

Muidugi ei ole teema lõppedes veel lõppenud koolikoti korrashoid. Kulunud kaitseurki, määrinud kaitsepabereid ja kaitsekaasi asendatakse uute ja puhtatega kogu kooliaja kestel.

KIRJANDUSE ARVUSTUSI JA ÜLEVAATEID

Joh. Käis. Sügisesest loodusest. Kodumaa looduseande. Loomade elust. Kevadisest loodusest. 4 vihku loodusõpetuse saateainet iseseisvaks tööks 3. õppeaastale. K. K.-Ü. „Töökool“, Tallinn, 1937 ja 1938.

Loodusõpetuse aluseks on vaatlus ja katse. Kuid leppida palja vaatluse ja katsega loodusõpetuses on sama hea kui majaehitamisel piirduda ainult alusmüüri ja seinte püstitamiselega. Mõlemad jäävad sel puhul poollikuks.

Samuti kui elamuks sobiv maja vajab ka põrandat, lage, katust, aknaid ja uksi, vajame loodusõpetuse põhjalikumaks omandamiseks õpetaja juhatavaid seletusi, häid õpikuid, õpilaste töid kooliaias, ekskursioone, korralikke seinatabeleid ja pilte ning pääle muu veel häid „abiraamatuid“ — saateainet õpilastele.

Loodusõpetuse meetodikute poolt on eriti uemal ajal varemast rohkem tähelepanu osutatud just äsjamainitud õpilaste abiraamatute, käsiraamatute ehk nn. saateaine kogude koostamisele ja õpilaste töötamisele nende järele. Paljude õpetajate poolt tarvitatakse seks ostarbeks rahvusvaheliselt üldtuntud populaarteaduslikke raamatuid (millest tuttavamad Ewaldi, Lunkeviči, S. Thompsoni, Wagneri jt. töist tõlgetena kindlasti meie kooliraamatukogudes olemas), mitmesuguseid ajakirju ja ajakirjandust. Kuid kuna neis allikais on aine väga laiaili pillatud, võtab nende tarvitamine õpetajalt hulga aega ning ülevaate saamine vajalikust materjalist on küllaltki tülitav. Pealegi kooliaja piiratuse tõttu saavad õpilased ülalpool mainitud materjali paremate tagajärgedega üksahaaval kodus tarvitada. Klassis töötamiseks on hädavajalikuks osutunud paljuist allikaist kogutud ning süstemaatiliselt korrastatud saateainete kogud, mis tublisti aitavad kokku hoida õpetaja aega ning ratsionaliseerida tööd klassis.

Sääraseid saateaine kogusid loodusõpetuses on meil ilmunud mõnedki. Levinenumaiks neist on K. Kirss — J. Port — E. Tasa omad ning J. Käisi saateainet algkooli vanemaile klassidele. Puudus seni saateaine kogu loodusõpetuses algkooli 3. klassile, mis ka arusaadav, kuna loodusõpetus alles mõõdunud õppeaastal algkooli 3. klassi sisse võeti.

Kirjutuse alguses mainitud raamatukesed, mis ilmusid osalt läinud, osalt käesoleval aastal, tahavad seda puudust nüüd kõrvaldada. Vastavalt kooliaasta veeranditele on kogu materjal paigutatud nelja vihku ning peaaegu kõigile uutest loodusõpetuse kavades ettenähtud teema gruppidele leidub raamatukestes lühemas või pikemas ulatuses huvitavat saateainet.

Esimese vihu ulatuslikemaist ainerühmadest nimetatagu siin tähtsaimad: 1. „Kui talv läheneb“ seitsme iseseisva palaga mitmesuguste taimede talvitamisele asumise viisist. 2. „Lindude suur rännak sügisel“ — kümne huvitava lookesega lindude rändenähtustest. 3. „Tuules ja tormis“, 4. „Veepiisa elukäik“ ning 5. „Vesi tardub jääks“. Peale nende leiame veel esime-

sest vihust pool tosinat keni palakesi sügisesist nähetest taime- ja loomariigis.

Teises vihus tutvustatakse õpilasi tähtsamate looduseandidega meie põlult, metsast ja maapõuest. Põllusaadustest käsitletakse üksikasjalikumalt rukist ja lina. Metsa-andidest on kõne alla võetud marju, seeni ning mitmet liiki puid, kuna maapõuevaradest esitatakse graniit ja savi ning peatatakse nende kasutamisel.

Kolmas vihk on määratud loomade elu vaatlemisele. Peale meeldivate palade kassist ja koerast leiame siin lastele haaravaid lookesi rebasest, hundist ja ilvesest. Mainimist väärivad kaks eriti huvitavat palade rühma: „Talve raamat“ ja „Tihaste pere“. Esimeses õpitakse tundma mitmesuguseid loomi jälgede järele lumel. Teine tutvustab õpilasi laialdase tihaste pere nelja tüüpilisema esindaja ja neile lähedalseisja porri ning puukoristajaga ning kirjeldatakse huvitavalt nende talvist tegevust. Ühtlasi antakse juhatusi linnukaitseks ning lindude talviseks toitmiseks.

Neljandat vihku võime õigusega nimetada lindude raamatuks. Üksikute südamlike jutukeste kaudu tutvub siin õpilane meie seitsme kaunima sulislauliku ja nende eluviisidega. Ka antakse juhatusi, kuidas 6—7 lindu laulu järele ära tunda. Peale selle leiame raamatukesest terve rea lookesi looduse ärkamisest, esimeste kevadlilledel ning puude puhkemisest ja tolmlemisest.

Nagu esitatud lühikesest sisu loetelust nähtub, on aine jaotamisel hoolikalt kinni peetud aastaegade põhimõttest ning praegu kehtivaist loodusõpetuse kavadest.

Metoodilisest küljest väärib mainimist asjaolu, et üksikud laialdased teemad on jaotatud lühilookesteks ning need iseloomustavalt pealkirjastatud. Näiteks teemal: „Veepiisa elukäik“ leiame alapealkirju: 1) „Auruna päikese poole“, 2) „Kastetilgana tagasi roosilehele“, 3) „Vihmapiisake“, 4) „Maa-aluses riigis“, 5) „Udu“ ja 6) „Lumehelbeke“. Teemal: „Talve lõpp“ on alapealkirjadeks: 1) „Piiksumine lume all“, 2) „Lumeveermed“, 3) „Maa sees saabub kevad pikkamisi“ ja 4) „Kevad mäenõlvakul“.

Kahtlemata aitab selline lühilookestena aine pakkumine harilikust suuremat huvi äratada õpilasis, eriti nooremais, raamatu tarvitamisel ning soodustab ka õpetajal kokkuvõtlikuma ülevaate saamist käsitledavast teemast.

Iga lookese lõppu asetatud küsimused — mõtle miseks — kohustavad raamatutarvitajaid pidevalt oma varemtehtud täheldusi mälus elustama ning neid jooksvas töös siduma õpitavaga. Mitmegi küsimuse lahendamisel tuleb kindlasti pöörduda õpetaja poole, kuna mõnede juures kollektiivne arutlus aitab selgitust tuua.

Uute vaatluste korraldamisele püütakse õpilasi ergutada küsimustega, mis paigutatud ülesannete alla lookeste lõppu.

Raamatukesed on rikkalikult varustatud mitmekesise pildimaterjaliga, mis ainet aitavad elustada ja selgitada. Puhtate joonispiltide ja jooniste kõrval leiame hulga hästi õnnestunud ülesvõtteid niihästi üksikuist loomist kui ka loomagrupidest ning eluta loodusest.

Lookesed on esitatud kerges lastepäras keskeeles ning ainet püütakse huvitavalt edasi anda. Seletused vahelduvad kirjeldustega, jutustusele järgnevad dialoogid, mis esitatava pala lugemise teeb kergeks, huvitavaks ja haaravaks mitte üksi lastele, vaid ka täiskasvanuile — ja viimane asjaolu on õigeks mõõdupuuks lasteraamatu väärtusest.

Nagu iga vihu esilehelt näha, on kõnesolevad raamatukesed mõeldud abiraamatuiks, mille järele tuleks õpilasil iseseisvalt töötada autori poolt soovitatud ja populaarseks saanud individuaalse meetodi järgi. Ei ole kahtlust, et kõnesolevad raamatukesed „individualistidele“ tere-tulnud õppevahendeiks osutuvad. Kuid oleks ekslik arvata, et mainitud raamatuid ainult individuaalse meetodi järgi töötades saab kasutada. Meie arvates võib neid soojalt soovitada igale loodusloõpetajale, töötagu ta muidu misuguse meetodi järgi tahes, oma õppetöö elustamiseks ja mitmekesistamiseks, aine laiendamiseks, süvendamiseks ning kordamiseks.

Al. Lint.

VÄLISMAILT

Keskhariduse korraldus Saksamaal.

Saksamaa keskhariduse süsteemi (keskkoolide, gümnaasiumide ja reaalkoolide) ümberkorraldamine algas 1933. a. Mitmete vahepealsete korralduste järele ilmus 29. jaanuaril k. a. uus määrus („Neuordnung des höheren Schulwesens“), mis toob üsna suuri muudatusi Saksamaa koolilelli*).

Asustuspoliitilistel põhjustel lühendatakse täielise keskhariduse teed 1 aasta võrra, 9-lt aastalt 8-le. Kursuse lühendamine aga ei pea alandama keskhariduse üldist taset. See on võimalik, kui tõhustada koolitööd sisuliselt, suunates teda kasvandike küpsuse saavutamisele. Kõik õpilased, kes osutuvad jõudlusvõimetuiks või ilmutavad tahte- ja iseloomunõrkust, kõrvaldatakse ja hoitakse keskkoolist eemal.

Keskkool põhineb kas 4. või 6. algkooliklassil ja töötab täiskoolina. Et võimaldada andekamaile maanoortele hõlpsamat edasiõppimist keskkoolis, võidakse asutada algkoolide juures nn. täienduskooli (Zubringeschule) 2-kuni 5-aastase õppekursusega. Need koolid valmistavad õpilasi keskkooli teatavasse klassi üleminekuks.

Sugupoolte ühiskasvatus on vastuolus rahvussotsialistliku kasvatusvaimuga, seetõttu on kõik keskkoolid lahuskoolid; ühiskooli lubatakse vaid erandina. Tütarlaste jaoks luuakse eriline kodumajandusliku keskkooli tüüp, mis peab tütarlapsi valmistama naise tegevusele perekonnas, kutseelus ja rahvauhiskonnas. Tütarlaste gümnaasiumi vastuvõttu võib erakordseil motiivil lubada vaid haridusminister. Keskkooli üks tüüp, „ülemkool“ (Ober-

*) Deutsche Wissenschaft, Erziehung u. Volksbildung, 1938 — nr. 3. Ametlik ajakiri.

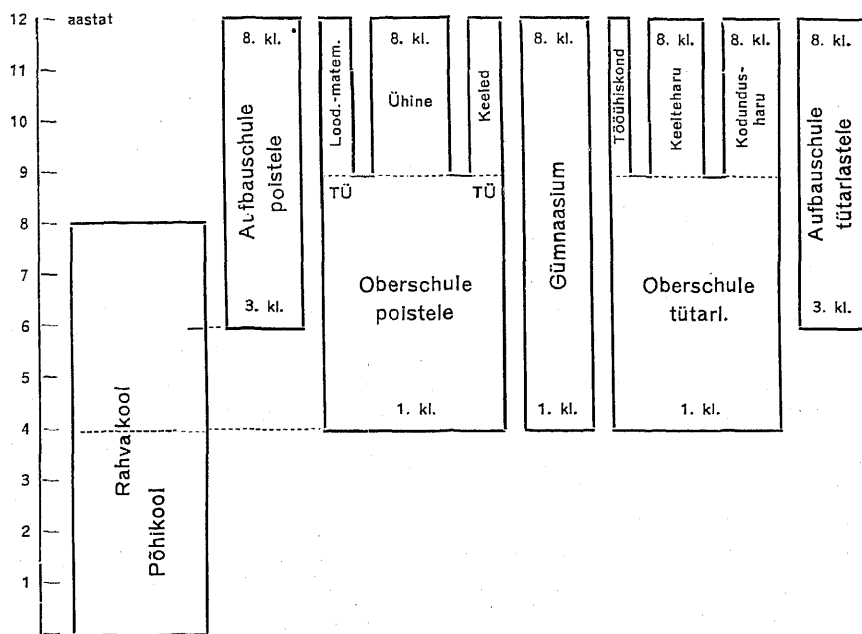
schule), haruneb kolmes viimases klassis kaheks: loodusteadus-matemaatika ja keelte haruks. Gümnaasium töötab iseseisva koolitüübina, 8-aastase õppekursusega.

Esimese keskkoolitüübi harud seotakse tööga nn. tööühiskondades (Arbeitsgemeinschaften), igas klassis ja harus 3 tundi nädalas. Koolijuhatajal on õigus õpilasi tööühiskonnast kõrvaldada, mis aga ei tähenda koolist kõrvaldamist. Loodusteaduse-matemaatika tööühiskonnad taotleavad rahvuspoliitilisi sihte. Keelte harus õpetatakse tööühiskondades täiendavalt romaani keeli — prantsuse, itaalia ja hispaania keelt.

Õpilaste maksimaalne arv võib olla: 1. ja 2. klassis 40, 3.—5. kl. 35 ja 6.—8. kl. 25. Ülemineku ajal on lubatud neid norme mõne võrra ületada.

Uuest keskkooli süsteemist annab ülevaate järgmine tabel.

Saksamaa koolisüsteem (1938. a.)

Kasvatuse ja õpetuse põhimõtteid gümnaasiumides ja „ülemkoolides“ käsitleb ülalmainitud määruse ulatuslik seletuskiri. Piirudgem olulisemate nõuetega kasvatus- ja õppetöö kohta uue koolikorralduse teostamisel.

Saksa uus kool on osa rahvussotsialistlikust kasvatussüsteemist. Tema ülesandeks on, ühenduses teiste rahvakasvatuse jõududega, kujundada rahvussotsialistlikku inimest. Seepärast ei rajata kasvatust eeskätt pedagoogilistele põhimõtetele, vaid poliitilise võitluse seadustele. Et aga kool taotleb kasvatuse eesmärke õpetuse kaudu, siis ei või õppetöö piirduda ainult intellektuaalsete võimete arendamisega. Palju rohkem peab kool hoolitsema inimese kui terviku arendamise eest.

Teadmiste vahendamine ei tohi olla omaette eesmärgiks nn. „üldhari-
duse“ mõttes. Paljas teadmiste omandamise püüe nõrgendab inimest, nüris-
tab meeli ja teadmistungi, väsitab mõistust, lõdvendab tahtejõudu ja annab
lõppude-lõpuks teovõimetuid inimesi. Kui aga õpetus lähtub elust, s. o.
kui õpetust seotakse õpilast ümbritseva eluga, tema elamuste- ja kujutluste-
maailmaga ja kui õpilasele antakse ehtsaid ülesandeid ja võimaldatakse
neid ka rakendada, siis kaob püsimatuse ja killustuse oht.

Eluläheduse nõudest järeldub, et tütarlaste kasvatus peab toimuma
teistel alustel kui poiste kasvatus. Naise kasvatus eesmärgiks on tule-
vane ema.

Uus kool ei kohku ka selle ees, kui tuleb õpetada sunniga ning faktide,
reeglite ja arvude abil, kuid ta peab ikka silmas pidama, et see ei oleks
surnud teadmine, vaid elav arusaamine ja võime.

Senised õppekavad võetakse ümberhindamisele. Muudatused kavade
sisus peavad võimaldama paremat haridustööd lähemalt kaugemale, vaat-
lusest tunnetusele, aineliselt põhimõttelisele ja peavad vältima ehtsa hari-
duse kurimaid pahesid — pinnalisust, poolikust ja etteruttamist. Õpetuse
aluseks olgu õpilaste isetegevus, tõeline tööõpetus. Iga iseseisev
mõttetöö väärrib tunnustust. Kasvada-laskmine ja juhtimine olgu teineteist
täiendavad põhilised kavakindlas kasvatuses.

Keskkoollide tunnitabelid.

I Keskkoool poistele.

Klassid	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Kehaline kasvatus	5	5	5	5	5	5	5	5
2. Saksa ainek								
(Deutschkunde)								
Saksa keel	5	4	4	4	4	4	4	4
Ajalugu	1	3	3	3	3	3	3	3
Maateadus	2	2	2	2	2	2	2	2
Kunstiline kasvatus	2	2	2	2	2	2	2	2
Muusika	2	2	2	1	1	2	2	2
3. Reaalained								
Bioloogia	2	2	2	2	2	2	2	2
Keemia	—	—	—	—	3	2	2	2
Füüsika				2		2	2	2
Matemaatika	4	4	4	3	3	4(2)	4(2)	4(2)
4. Võõrkeeled								
Inglise keel	6	6	4	4	4	2(4)	2(4)	2(4)
Ladina keel	—	—	4	4	4	2(4)	2(4)	2(4)
5. Tööühiskonnad	—	—	—	—	—	3	3	3
6. Usuõpetus	2	2	2	2	1	1	1	1
Kokku	31	32	34	34	34	36	36	36

6-klassise keskkooli (Oberschule in Aufbauform) tunnitabel üldjoon-
tes ühtib 8-klassise keskkooli vastavate klassidega.

*) Sulgudes keelte haru arvud.

II Keskkool tütarlastele (kodumajandusharu).

Tütarlaste koolide keelte harus puudub ainerühm 4; käsitöö on liidetud kunstilise kasvatusesega, mille tundide arv on 3—4 tundi nädalas. Selles harus on kohuslik teine võõrkeel (6.—8. klassis), kas mõni uus keel või ladina keel.

	Klassid	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Kehaline kasvatus		5	5	5	5	5	2	2	2
2. Saksa aimestik (Deutschkunde)									
Saksa keel		5	5	4	4	4	4	4	4
Ajalugu		1	2	3	3	3	3	3	3
Maateadus		2	2	2	2	2	2	2	2
Kunstiline kasvatus		2	2	2	2	2	2	2	2
Muusika		2	2	2	2	2	2	2	2
3. Reaalained									
Bioloogia		2	2	2	2	2	2	2	2
Keemia		—	—	—	—	3	3	3	3
Füüsika					2				
Matemaatika		4	4	4	3	3	2	2	2
4. Naiseloomingu-ained									
Majapidamine (keetmine, kodu- ja aiatöö)		—	—	—	—	—	6	6	6
Käsitöö		2	2	2	2	2	3	3	3
Tervishoid							1	1	1
Kodu korraldamine							1	1	1
Praktilised tööd imikute kodus, lasteaias, perekonnas							*)	*)	*)
5. Võõrkeeled — inglise keel		5	4	4	4	4	2	2	2
6. Usuõpetus		2	2	2	2	1	1	1	1
Kokku		32	32	32	33	33	36	36	36

Õpilaste jõudlust tuleb hinnata tema kaasatootamise astme ja tulemuste järgi õppetöös. Kirjalikud tööd ainult tunnistuste andmise või klassi üleviimise otstarbel on keelatud. Sellest järeldame, et eksameid uues koolikorralduses ei ole, välja arvatud küpsuseksamid, mis üleminekuajal veel püsivad.

Keskkoolid kitsamas mõttes ehk alamkeskkoolid **).

Enne 1934. a. koolireformi oli Eesti keskkool täielik 2. astme kool, mis andis lõpetajaile küpsustunnistuse ja seega õiguse ülikooli astumiseks. Sellisena vastas meie end. keskkool üldjoontes veneaegsele gümnaasiumile ja samanimelistele õppeasutistele välismail. Praeguses koolisüsteemis aga võib keskkooliks nimetada ainult progümnaasiumi ja reaalkooli, mille kursus

*) Tööd kestavad 4 nädalat, muud õpetust sellal ei ole.

**) Deutsche Wissenschaft, Erziehung u. Volksbildung, 1938 — nr. 14.

lõpeb 9. õppeaastaga. Järgmine keskhariduse aste saavutatakse juba 3-klas-sises gümnaasiumis.

Saksamaal andsid ja annavad nüüdki täielikku keskharidust nn. kõr-gemad koolid (Höhere Schulen; meie „kõrgemale koolile“, ülikoolile vastab Saksamaal Hochschule). Ülaltoodud skeemis esinevad „kõrgemate kooli-dena“ gümnaasium, „ülemkool“ (Oberschule) ja algkoolil põhinev keskkool (Aufbauschule). Nende kõrval töötavad ja töötasid varemgi keskkoolid kit-samas mõttes, nagu meil nüüd progümnaasiumid ja reaalkoolid, kuid selle vahega, et seesugune keskkool Saksamaal ei vii edasi gümnaasiumi ega „ülemkooli“ (keskkoolist edasipääs „ülemkooli“ on võimalik erandina). Nimetame neid koole alamkeskkoolideks.

Alamkeskkoolide ülesandeiks on — anda algkooli (rahvakooli) kursu-sest kaugemale ulatuvat ülevaadet rahva poliitilise, kultuurilise ja majan-dusliku tegevuse alustest. Õpetust alamkeskkoolides seotakse küll tegeliku eluga, kuid see ei taotle kutsehariduse eesmärke. Seesugust haridust vaja-vad eeskätt keskmised ametnikud. Nagu „ülemkoolid“, nii on ka alamkesk-koolid kaheksaastased. Normaaltüübiks peetakse 6-klassist alamkeskkooli, kuhu lapsed siirduvad rahvakooli 4. klassi (erandina 3. klassi) lõpetamisel. Teine alamkeskkoolitüüp on 4-aastase kursusega, mis järgneb algkooli lõpeta-misele. Need alamkeskkoolid töötavadki algkoolide juures.

6-klassised alamkeskkoolid võivad ka ühiskoolidena töötada, kuid eelistatavamaiks peetakse siingi eri koole poistele ja tütarlastele. Võõrkeel-dest õpetatakse alamkeskkoolis esimesel kohal inglise keelt, alates I klassist. Teise võõrkeele vabatahtlik õpetus algab III klassis.

Niiviisi kujuneb alamkeskkool Saksamaal meie mõistete kohaselt õieti üldhariduslikuks täienduskooliks 4-aastase õppekursusega.

Joh. Käis.

KROONIKA

Õpetajate Koja uus nõukogu ja juhatus.

Koja esimeheks valiti A. Veiderma.

Käesoleva aasta oktoobris täitus kaks aastat Õpetajate Koja nõukogu esimese koosseisu valimistest. Kaheks järgnevaks aastaks on valitud Õpe-tajate Koja nõukokku lasteaednikkude esindajaks H. Sillaots Pärnust. Eesti Õpetajate Liidu poolt valiti algkooliõpetajate esindajaiks: koja senine esi-mees Enn Murdmaa, H. Ennemuist ja J. Sihver Tallinnast, J. Tork ja T. Alg-ma Tartust, A. Ruut Harjumaalt, J. Söödor Paidest, P. Raudsepp Rakverest, J. Uustalu Läänemaalt, P. Algma Viljandist, E. Raidal Mõisaküläst, A. Sep-pel Saaremaalt, T. Randvere Võrust ja E. Lilover Petserimaalt.

Kutse- ja täienduskooliõpetajate sektsiooni kuuluvad: M. Vellema Tar-tust, A. Mutt Narvast, E. Targo Paidest, A. Koskel Tartust ja A. Varma Tal-linnast, H. Lagus, A. Veiderma Tallinnast, A. Kaljot Tartust, E. Nurmiste

Tallinnast, M. Nõmmik Tallinnast, O. Tammeraid Tallinnast, E. Etverk Tallinnast.

Põllumajanduslikkude koolide õppejõudude esindajaks samasse sektsiooni valiti: P. Kitsberg Väimelast ja V. Riks Vahilt; täienduskoolide õpetajate esindajaks valiti F. Raska Tartust.

Keskkooli- ja gümnaasiumiõpetajate sektsiooni valiti: A. Kuusik, J. Hansen, P. Viires, A. Vihman ja D. Orgussaar Tallinnast; O. Paas, K. Maasik ja F. Laarens Tartust; G. Köösel Pärnust, A. Üksti Haapsalust; E. Laanpere Otepäält; H. Jänes Rakverest; F. Klement Valgast; E. Pukk Kuressaarest ja A. Kivirähk Viljandist.

24. okt. s. a. oli koos Õp. Koja uus nõukogu. Nõukogu esimeheks valiti F. Klement, abiesimeheks E. Etverk. Koja esimeheks eelolevaks 2 aastaks valiti A. Veiderma. Teisteks juhatuse liikmeteks said: A. Ruut — algkoolide ja lasteadnikkude sektsioonist, P. Kitsberg — kutse- ja täienduskoolide sektsioonist, A. Üksti — keskkoolide ja gümnaasiumide sektsioonist. Peale nende kuuluvad Koja juhatusse sektsioonide esimehed: E. Murdmaa (algkoolid), A. Mutt (kutsekoolid) ja O. Paas (keskkoolid).

Keskkooli- ja gümnaasiumiõpetajate kongress Tallinnas.

29. ja 30. oktoobril s. a. korraldati Õpetajate Koja Keskkooli- ja Gümnaasiumiõpetajate Sektsiooni ning Eesti Keskkooliõpetajate Kogu poolt Tallinnas Prantsuse Lütseumi ruumides järjekordne keskkooli- ja gümnaasiumiõpetajate kongress.

Avasõnad ütles Eesti Keskkooliõpetajate Kogu esimees dir. A. Kuusik, millele järgnes haridusminister kol. A. Jaaksoni sõnavõtt, kes peatus pikemalt 3 küsimuse juures: eksamid, ajaloo õpetamine ja kasvatusküsimus.

Kongressi juhatuse valiti dir. Üksti, insp. F. Klement ja õpet. F. Laarens; sekretariaati — A. Raielo, J. Rõks, A. Kurlents, Kr. Meikop ja A. Meissaar.

HM-i kooliosakonna direktor V. Altoa oma sõnavõtus „Koolielu päevaküsimusist“ peatus lähemalt eksamite, õppekavade, õppetöö kontsentrite, töökavade ja võõrkeelte juures, rõhutades viimase puhul, et esimene võõrkeel peab teise võõrkeele arvel olema väärikal kohal.

Prof. A. Koort oma ettekandes „Puberteediea psühholoogia“ annab ülevaate võrsuva noore psüühilisest struktuurist. Ettekanne jätkub teisel tööpäeval.

Insp. R. Kleis oma referaadis „Klassijuhataja-tunni sisustamisest“ ütleb kokkuvõttes, et klassijuhataja-tund ei tohi muutuda tõrelemiseks ega noomimiseks, nagu see pahatihti on, vaid tõsiseks töötunniks, kasvatamiseks. Kõiki juhtumeid koolielus ei tarvitse võtta arutusele klassijuhataja-tunnis, vaid osa neist tuleb lahendada väljaspool seda. Tuleks samuti arvestada ka õpilaste soove arutlusele võetavate küsimuste kohta.

Dir. V. Neggo annab ülevaate „Meie keskkooli viimaste aastate töötulemustest“, millest selgub, et võime uue koolitüübiga olla täiesti rahul. Tuleks siiski hoiduda mõnest tehtud väär sammust, peamiselt eksamineerimisel.

Läbirääkimisil, mida peetakse ühiselt kolme ettekande kohta, võetakse elavalt sõna (insp. Salme Pruuden, insp. F. Klement, dir. J. Adamson, õpet. A. Raielo.

Teine tööpäev algab 30. okt. kell 9.15 prof. A. Koort'i eelmisel päeval poolelijäänud ettekandega „Puberteedia psühholoogia“, mis veelkordselt vaatleb noore kujunevat hingeelu.

Järgnenud läbirääkimisil võetakse elavalt sõna (insp. A. Kuks, dir. A. Roos, insp. Kurvits, dir. O. Mälk.

Teemale „Tasukasvatustavahendina“ kõneleb insp. M. Meiusi, kes rõhutab õppe- ja kasvatustöös karistuse kõrval eriti väärrika tegurina ka tasu, kiitust. Siingi aga on vaja järjekindlust ja takti, et oodatava-loodetava kasu asemel ei saadaks kahju.

Päeva viimases ettekandes „Õppimise õpetamisest“ — prof. K. Ramul esitab kokkuvõetult teeside kujul 20 punktis eduka õppimise põhiluseid..

Kongressi lõpul võetakse vastu ka resolutsioonid. Esimene (prof. A. Koort'i poolt): asuda eesti noore hingeelu uurimisele — see teha ülesandeks Akadeemilisele Pedagoogika ja Filosoofia Seltsidele ning vastavaile õppetoolidele; teine (insp. R. Kleisi poolt): et tulevase kooliaasta alguseks fikseeritaks üldjoontes klassijuhataja-tunni põhipunktid ja asutaks võimalikult kiires korras klassijuhataja käsiraamatu koostamisele.

Kaks päeva kestnud kongressi lõpetab insp. F. Klement hoogsate sõnadega, rõhutades eriti, et on püsinud elav töömeeleolu. See värskendab, julgustab, annab uut jõudu ja tahet igapäevase kutsetöö jätkamiseks.

Lauldakse hümnid.

Kr. Meikop.

Eesti ja Soome kutsekoolide õpetajad sõlmisid sõpruslepingu.

23. okt. s. a. toimus Tallinnas kutsekooliõpetajate päev. Sel puhul kirjutati alla sõprusleping Eesti Kutsekooliõpetajate Ühingu ja Suomen Ammatillisten Koulujen Yhdistys'e vahel. Soome esindajaina võtsid osa päevast: L. Blomstedt, V. Honkalinna, E. O. Stenij. See on teine sõprusleping Eesti ja Soome õpetajate organisatsioonide vahel. Esimene sõlmiti 1935. a. mõlema hõimumaa algkooliõpetajate keskorganisatsioonide vahel.

Täienduskooliõpetajate päev Tallinnas.

Täienduskooliõpetajate Ühing korraldas pedagoogilised päevad 29.—30. okt. s. a. Tallinnas. Sel puhul tähistati ka piduliku aktusega ühingu 10-a. tegevust. Ühingu auliikmeks valiti abidir. J. Kiivet.

Kogudem teateid dr. Jakob Hurda kohta!

Eesti tähtsaimate meeste esirinda kuulub kahtlemata dr. Jakob Hurt, kelle sünnist täitub tuleva aasta juulis 100 aastat. Sel puhul on meie kohuseks seda suurt eestlast, teadlast ja töömeest väarikalt meelde tuletada.

Kuigi J. Hurda tegevusrikkamaist eluaastaist on möödunud palju aega, ometi leidub veel isikuid, kes selle suurmehega ise kuidagi kokku puutes on olnud, ja paljud teated kanduvad suust suhu, kaotamata töö väärtust. Teiseks on laiali kirjavahetust kas J. Hurdalt või J. Hurdale või jälle on J. Hurdast juttu teiste isikute vahelises kirjavahetuses. Samuti võib leiduda veel isikute mitmesuguseid märkmeid dr. J. Hurda kohta, pilte jne. Isik, kellel vähimatki on J. Hurda kohta käivat, astub tänuväärse sammu, kui toimetab selle vähesegi arhiivi, kus see säilib ja lisandub muule kultuuriloolisele materjalile.

J. Hurda vanemaist ja suguvõsast ja tema noorusajast Põlva kihelkonnas ei ole seni arhiividesse kogunenud kuigi palju teateid. Samuti on lugu tema kooliskäimisega Tartu kreiskoolis ja kroonugümnaasiumis 1853—58. Ka üliõpilasajast 1859—63 ei saa seniseil andmeil konstrueerida üksikasjalisemat pilti. Rohkem on andmeid sellest ajast, kui J. Hurt astus juba avaliku elu tegevusväljale — kuuekümnendail aastail —, ja näit. J. Hurda ja C. R. Jakobsoni vahelise lõhe üle võib ajakirjandusest õige palju ammutada. Kuid ajakirjandus ja J. Hurda enda kirjutised ja kirjavahetus valgustab siiski peamiselt ühte poolt — tema avalikku võitlust ja tema vaateid. Tarvis oleks seda valgustust veel rohkem, kuid palju rohkem oleks veel tarvis teateid J. Hurdast kui inimesest, sest seda laadi teateid on vähe: kuidas ta kannatas või rõõmu tundis oma tööst ja tegevusest, missugused olid mõningate sammude põhjused, mida surveaegadel ei saanud ju tihtipeale esitada, kuidas tundus kuulajaile J. Hurt kantslis ja altaris, kuidas ta sai läbi oma koguduse liikmetega, kuidas oli tema majanduslik elu, perekonnaelu, missugused olid tema eriharjumused, jne.

Eesti Kirjanduse Seltsil on soov koostada ja välja anda suuremat J. Hurda elulugu, mille koostajaks on palutud prof. J. Köpp. See monograafia nõuab palju eeltöid ja suurt majanduslikku kulu; sellest kõigest saadakse paremini üle, kui käesolev üleskutse leiab vastukõla ja tuleb andmestikku J. Hurda kohta või näpunäiteid, kelle poole võiks pöörduda järelepärimistega jne. Kõik suulised ja kirjalikud teated palutakse juhtida Eesti Kirjanduse Seltsi nimele Aia 19, Tartu, kus nad säilitatakse EKS-i arhiivis, mis moodustab Eesti Kultuuriloolise Arhiivi ühe põhiosa. Soovi korral saadetakse materjal muidugi omanikule tagasi, ilma arhiivi paigutamata. Kõigile kaasaitajaile ütleme ette tänu.

Eesti Kirjanduse Selts.

Käesolevas numbris on O. Rootsi kirjutus Tartu täienduskursustel peetud loengu kokkuvõte.

„Kasvatus“ ilmub 10 korda aastas. Tellimishind: terve aastakäik kr. 3.—
1/2 aastakäiku kr. 1.75. Koos „Õpetajate Lehega“ aastas kr. 6.50. Üksik-
number 40 senti.

Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit, Tallinn, Pühavaimu 11.
Pea- ja vastutavtoimetaja: Enn Murdmaa. Tegevtoimetaja: Joh. Käis.
Toimetuse kolleegiumi liikmed A. Varma, H. Jänes.

INGLISE MAGASIN

H. GUTKIN

Tallinn, Viru 4. Telef. 336-36

soovitab oma lugupeetud ostjaskonnale odavate hindadega kõige suuremas väljavalikus kodu- ja välismaa
RIIDEKAUPU

TARVITAJATEÜHISUS

„TARBIIJA“

Soodus ostukoht koolidel, õpilastel ja õpetajatel

Osakonnad linnades ja maal

KEEMIATÖÖSTUS

Ing. chem. J. Mooste

Tallinn, Paldiski m. 46 Tel. 432-40

Valmistab :

pesusoodat, glauberisoola, dekstriini, türgi punast õli, ammon. vesihapendit (ammon. caust.), kirjut seepi, kollast seepi, rohelist seepi, saunaseepe „Gloria“ ja „Laborator“, kümb-lusseepi, palmõliseepi, tekstiil- ja muid spetsiaalseepe, seebi-pulbrit jne.

Moodsate tantsude kursused

H. KÜTTIM

Tallinn, Vene t. 20. Tel. 448-96

Õppekavas kõik hooaja uudistantsud ja -sammud

Uute gruppide algus algajatele ja edasijõudnuile igal nädalal. Grupid täiskasvanuile ja noortele. Õpilastele erigrupid. Vastuvõtmine kogu päev.

Tööstuskoolidele

soovitame otse laost

elektroode autogeen- ja elekterkeevitamiseks

Asbest & kummi tihendusi
klingeriiti, asbestpappi
Isolatsioonimaterjali
Mererohtu jne.

A/S. TÖÖSTUSTARVE

TALLINN, VENE 11

Maitsvat ja kosutavat kehakinnitust

võimaldavad

konservid, vorstid, singid, pirukad, võileivad.

Müügil „LIHATSENTRAALIDES“ ja kõigis

• paremates toiduainete- ja delikatesskauplustes •

ÜHING „Eesti Lihaeksport“

Tallinna, Tartu ja Võhma eksporttapamajad.

ÕPETAJATE LEHT

ON IGA ÕPETAJA
VÄLTIMATU KAASLANE.

Ärge jääge erakuks ühises töös!

Tellige veel täna „Õpetajate Leht“

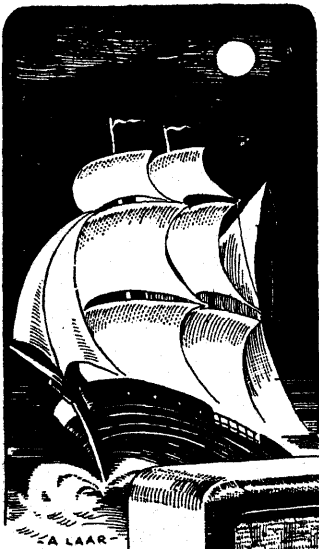
1. oktoobrist.

Toimetus ja talitus: Pühavaimu 11, Tallinn

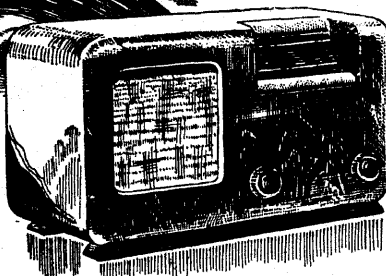
KALOSSID JA BOTIKUD

ERA

*Läbi tuulte ja tormide,
üle vete ning kauguste,
toob kaunid helid koju*

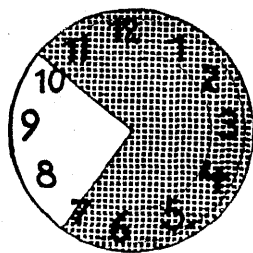
Kauplused: Tallinn, S. Karja 9. Tartu, Võidu 11. Pärnu, Kalevi 46. Rakvere, Tallinna 25. Viljandi, Lossi 31. Esindused kõigis keskustes.

RET
radio

RAADIO-KOOPERATIIV

PÜHENDAGE

OMA VABA AEG ENESE-
ARENDAMISELE LUGEDES

KIRJANDUST

KOOLIRAAMATUID
KOOLITARBEID
KIRJUTUSMATERJALE
JONISTUS- JA
MAALIMISTARBEID
P A B E R I K A U P U
KANTSELEITARBEID
JNE. JNE.
SOOVITAVAD SUURES
VALIKUS

„PÄEVALEHE“ RAAMATUKAUPL.
TALLINN, S. KARJA 23 ● PIKK 2

„LASTE RÕÕM“ LOOB LASTELE RÕÕMSA
MEELEOLU
ILMUB KORD KUUS